

Noora Sihvola

PÄIVÄKOTIEN
USKONTOKASVATUS
MIKKELISSÄ

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Syyskuu 2011

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkelin University of Applied Sciences	Opinnäytetyön päivämäärä 6.9.2011				
Tekijä Noora Sihvola	Koulutusohjelma ja suuntautuminen sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK)				
Nimeke Päiväkotien uskontokasvatus Mikkelissä					
Tiivistelmä Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, mitä on uskontokasvatus mikkeliiläisissä päiväkodeissa. Opinnäytetyössäni kartoitin uskontokasvatuksen lähtökohtia ja toteutusmenetelmiä ja tämän lisäksi selvitin, miten eri uskontokuntiin kuuluvat ja uskontokuntiin kuulumattomat on huomioitu mikkeliiläisissä päiväkodeissa uskontokasvatusta järjestettäessä. Uskontokasvatusta on tutkittu jonkin verran aiemminkin, mutta jatkuvasti lisääntyvä monikulttuurisuus sekä erilaiset uskonnolliset suuntaukset luovat tarpeen jatkuvalla selvitystyöllä ja rajanvedolla. Uskontokasvatus on osa laadukasta varhaiskasvatuspalvelua ja kuuluu yhteen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa listatuista varhaiskasvatuksen sisällöllisen oppimisen orientaatio-alueista, uskonnollis-katsomukselliseen orientaatioon. Toteutin opinnäytetyöni kvalitatiivisin menetelmin. Tutkimusosuus toteutettiin nimettömänä lomakekyselynä. Kyselylomake lähetettiin postitse 22 mikkeliiläiseen kunnalliseen päiväkotiin uskontokasvatusta toteuttavan työntekijän täytettäväksi. Kyselylomakkeessa tiedusteltiin muun muassa uskontokasvatuksen tavoitteita päivähoidon työntekijöiden näkökulmasta, uskontokasvatuksen toteutustilanteita ja -tiheyttä, käytettäviä uskontokasvatusmenetelmiä sekä eri uskontokuntien huomioimistapoja. Vastaus palautui 15 päiväkodista, joista yhdessä lomake kopioitiin kolmen eri ryhmän työntekijän käyttöön. Näin ollen aineisto koostui 18 lomakkeesta. Opinnäytetyössäni sain selville, että uskontokasvatusta toteutetaan päiväkodeissa lukuisin eri menetelmin. Näitä ovat esimerkiksi seurakuntien edustajien tai päiväkodin työntekijöiden järjestämät pyhäkoulu- tai hartaushetket, hengelliset laulut ja avoin uskonnollis- ja eettisävytteinen keskustelu. Uskontokasvatusta järjestetään niin säännöllisesti erityisesti uskontokasvatukselle varatuissa tuokioissa kuin arjenkin keskeillä esimerkiksi lapsen kysyessä uskonnollisävytteisen kysymyksen. Eri uskontokuntiin kuuluvat ja uskontokuntiin kuulumattomat huomioidaan vanhempien toiveesta järjestämällä korvaavaa toimintaa uskontokasvatuksen ajaksi. Vähemmistöryhmien uskontokasvatusta ei järjestetä tutkimuskohteena olleissa päiväkodeissa erikseen. Uskontokasvatuksen toteuttamisen haasteellisuus tai helppous vaihtelee uskontokasvatusta toteuttavien työntekijöiden kesken, ja siihen vaikuttavat muun muassa työntekijän oma vakaumus, kasvatus, kokemukset ja koulutus.					
Asiasanat (avainsanat) uskontokasvatus, uskontokasvatusmenetelmät, kyselytutkimus, kvalitatiivinen tutkimus					
Sivumäärä 49 s. + liitteet 3 s.	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="border: none;">Kieli</td> <td style="border: none;">URN</td> </tr> <tr> <td style="border: none;">suomi</td> <td style="border: none;"></td> </tr> </table>	Kieli	URN	suomi	
Kieli	URN				
suomi					
Huomautus (huomautukset liitteistä) Liite 1. Tutkimuslupa. Liite 2. Kyselylomake.					
Ohjaavan opettajan nimi Virve Jussila	Opinnäytetyön toimeksiantaja				

DESCRIPTION

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Date of the bachelor's thesis 6.9.2011	
Author Noora Sihvola		Degree programme and option Bachelor of Social Services	
Name of the bachelor's thesis Religious education of kindergartens in the city of Mikkeli			
Abstract The aim of this study was to define what does the religious education of kindergartens in Mikkeli consist of, why the religious education is organized in kindergartens and how this education is implemented in practice. The objective was also to detect how different religions are taken into account when the religious education is given. Religious education is a statutory part of the early childhood education. Content orientations of early childhood education are listed in <i>The National Curriculum Guidelines on Early Childhood Education and Care in Finland</i>. Religious-philosophical orientation is one of them. Multiculturalism is common in Finland nowadays and that is why it is important to try to define where the line between cultural, religious and ethical education is. There have been several studies in this field but as the society has changed and will continue to change this kind of research is needed. This study is a qualitative research and it was carried out using a questionnaire. The questionnaire was sent to 22 communal kindergartens in Mikkeli. In the questionnaire were asked questions that concerned for example the targets and methods of the religious education, the ways of taking account those who represent a different religion and the co-operation with the parents. It was also asked if the employees of the kindergarten find it challenging to implement religious education. Eighteen employees from fifteen different kindergartens took part in this study and answered the questionnaire. According to the results there are various methods for religious education such as Sunday school in kindergartens, religious songs and open discussion on religious and ethical matters. Religious education is given both in religious education classes or events and spontaneously for example when a child asks a question related to religion. Substitute activities are organized for those whose parents wish their children not to attend the religious education. The employees of the kindergartens find it both challenging and easy to give religious education depending for example on the employee's own religious beliefs, experiences and education.			
Subject headings, (keywords) Religious education, methods of religious education, questionnaire, qualitative research			
Pages 49 pages + appendices 2 pages	Language Finnish	URN	
Remarks, notes on appendices Appendice 1. Research license. Appendice 2. Questionnaire.			
Tutor Virve Jussila		Bachelor's thesis assigned by	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	3
2	PÄIVÄHOIDON USKONTOKASVATUS	5
2.1	Päivähoidon uskontokasvatuksen historiaa	5
2.2	Päivähoidon uskontokasvatuksen luonne	7
2.3	Päivähoidon uskontokasvatuksen tavoitteet	7
2.4	Päivähoidon uskontokasvatuksen lähtökohdat	9
2.4.1	Perustuslaki, uskonnonvapauslaki ja laki lasten päivähoidosta	10
2.4.2	Varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen opetussuunnitelma ...	10
2.4.3	Paikkakuntaakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma	13
2.5	Monikulttuurisuus päivähoidon uskontokasvatuksessa	13
2.6	Yhteistyö kotien kanssa	15
2.7	Uskontokasvatus – haaste työntekijälle?	16
2.8	Tarvitaanko päivähoidon uskontokasvatusta?	18
3	LAPSEN USKONNOLLISUUS.....	19
3.1	Lapsen uskonnollinen kehitys.....	20
3.2	Uskonnollisuus lapsen maailmassa.....	21
3.3	Lapsen jumalakuvan kehitys.....	22
4	PÄIVÄHOIDON USKONTOKASVATUSMENETELMÄT.....	23
4.1	Tarinat ja vertaukset	24
4.2	Avoin keskustelu	25
4.3	Juhlapyhien vietto päivähoidossa	25
4.4	Hartaushetket ja hiljentyminen	26
4.5	Hengellinen musiikki.....	27
4.6	Yhteistyö seurakunnan kanssa	27
5	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOTEUTUS.....	28
5.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	28
5.2	Opinnäytetyön toteutusmenetelmä ja aineistonkeruu.....	29
5.3	Aineiston analyysi	30
5.4	Opinnäytetyön eettisyys.....	30
5.5	Opinnäytetyön luotettavuus	31

6	KYSELYN TULOKSET	31
6.1	Taustatiedot.....	32
6.2	Uskontokasvatus ja sen tavoitteet työntekijöiden määrittelemänä	32
6.3	Uskontokasvatuksen toteuttamistiheys ja -tilanteet.....	33
6.4	Vastaajien käyttämät uskontokasvatusmenetelmät.....	34
6.5	Eri uskontokuntien ja vanhempien toiveiden huomioiminen	35
6.6	Uskontokasvatus – haaste vai luonnollinen osa päiväkodin arkea?	37
6.7	Yhteenvedo	39
7	POHDINTA	39

LIITE 1. TUTKIMUSLUPA.

LIITE 2. KYSELYLOMAKE.

1 JOHDANTO

Uskontokasvatus niin varhaiskasvatuksessa kuin koulumaailmassakin puhuttaa Suomessa, joka monikulttuuristuu yhä enenevissä määrin. Arto Kallioniemen (2009) mukaan uskontoihin ja eri katsomuksiin liittyvä kasvatus on viime vuosina yhteiskunnallisten muutoksen takia noussut erittäin tärkeäksi kasvatuksen osa-alueeksi. Keskustelua uskontokasvatuksen merkityksestä ja tarpeellisuudesta aktivoivat muun muassa globalisaatio, kulttuurien välisen monimuotoisuuden mukanaan tuomat haasteet, rasismi sekä huoli kulttuuriperinnön siirtymisestä tuleville sukupolville.

Se, mitä ennen on pidetty itsestäänselvyytenä, voikin nykyään olla haaste. Onko Suvirren laulaminen kevätjuhlassa uskonnonharjoittamista vai suomalaista kulttuuriperinnettä? Onko kirkkokäynti uskontokasvatusmenetelmä, tunnustuksellista uskon opettamista vai yleissivistävä kokemus? Artikkelissaan *Uskontoa, etiikkaa vai kulttuuria?* myös Pauli Juusela (2002) toteaa, että tiukkaa rajaa uskonnollisen, kulttuurisen ja eettisen kasvatuksen välille on vaikeaa vetää. Perinteinen evankelis-luterilainen kirkko, kansankirkkomme, menettää jäseniään niin väestön maallistumisen kuin erilaisten mielipide-erojenkin vuoksi. Vuonna 2010 koko Suomessa evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului hieman alle 80 prosenttia koko väestöstä, Helsingissä vain hieman yli 60 prosenttia (Halme 2010, 9). Myös päivähoidon uskontokasvatukseen nämä muutokset ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat jatkossakin väistämättä. Määrittävä tutkimus uskontokasvatuksen alueella on koko ajan tarpeen, kun yhteiskunnan perustavanlaatuiset rakenteet muuttavat hiljalleen muotoaan. Kallioniemi (2001, 51) painottaakin, että uskontokasvatus varhaiskasvatuksen tiedonalana tarvitsee tutkimusta ja tutkimusyhteisöä ylläpitämään aihepiiriin liittyvää tutkimuskulttuuria.

Onko uskontokasvatuksella sitten sijaa tulevaisuuden maailmassa? Subjektiivisuus korostuu ja johtaa henkilökohtaisiin totuuksiin, jolloin usko kaikkeen on koetuksella. Tästä seuraa pirstoutumista ja yksilöitymistä. Kulttuurin merkitys vähenee ja jokaisen tehtäväksi jää tehdä itse omat moraaliset valintansa ilman minkään auktoriteettien tukea tai ohjenuoria. Tämä tuo haasteen koko kasvatustyölle: sen tulisi antaa eväitä yksilöllisessä maailmassa selviämiseen mutta edistää myös yhteisöllisyyttä. Kansainvälisyys ja moniarvoisuus lisääntyvät ja haastavat suomalaiset arvot, niiden mukana uskonnon. (Halme 2008, 178.) Kallioniemen (2009) mukaan uskontokasvatus on kui-

tenkin välttämätöntä, sillä uskonnot ja katsomukset ovat osa sitä todellisuutta, jonka keskellä lapset kasvavat. Uskontokasvatus antaa valmiuksia lapsen kasvuun tasapainoiseksi ihmiseksi. Yhteiskunta tarvitsee uskontokasvatusta säilyttääkseen eettiset arvot sekä ylläpitääkseen yhteiskunnallista ja yksilökohtaista moraaliala.

Uskontokasvatus on aihealueena itselleni henkilökohtaisesti läheinen. Olen työskennellyt evankelis-luterilaisissa seurakunnissa vapaaehtoisena ja työntekijänä niin lasten, varhaisnuorten, nuorten kuin vanhustenkin parissa. Kirkollinen työ kiinnostaa ja ohjaa myös tulevaisuuden valintojani esimerkiksi opiskelujen suhteen. Lasten uskonnollinen ihmettely ja pohdinta on mielestäni äärimmäisen mielenkiintoista ja olenkin saanut käydä useita erittäin pohdiskelevia keskusteluja hyvin pientenkin lasten kanssa. Sosionomi (AMK) -tutkintonimikkeen lisäksi suoritan myös lastentarhanopettajan pätevyyden, ja myös tämän vuoksi juuri päivähoiton uskontokasvatus valikoitui opinnäytteeni aiheeksi. Koska sosionomi (AMK) -koulutus ei sinänsä anna juurikaan valmiuksia uskontokasvatuksen järjestämiselle, koen erittäin tärkeäksi hankkia tietoa aiheesta itse. Opinnäytetyöprosessi toimii erinomaisena väylänä siihen.

Opinnäytetyöni uskontokasvatuksesta, sen toteutustavoista ja eri uskontokuntien huomioimisesta on toteutettu Mikkelissä lomakekyselynä keväällä 2011. Kyselylomake lähetettiin 22 kunnalliseen päiväkotiin. 18 vastausta eri lapsiryhmistä palautui. Kyselyssä on laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena on selvittää, miksi uskontokasvatusta päiväkodeissa järjestetään, miten sitä käytännössä toteutetaan ja miten eri uskontokunnat huomioidaan sitä järjestettäessä.

Teoriaosuudessa tarkastellaan muun muassa päivähoiton uskontokasvatuksen historiaa, luonnetta, tavoitteita ja taustavaikuttajia, monikulttuurisuutta, yhteistyötä kotien kanssa, uskontokasvatuksen haasteellisuutta, lapsen uskonnollista maailmaa sekä erilaisia uskontokasvatusmenetelmiä. Päivähoitopalveluihin kuuluvat muun muassa päiväkotitoiminta, perhepäivähoito, erilainen avoin toiminta sekä esiopetus (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11), mutta tässä opinnäytetyössä on käsitelty päivähoitopalveluista vain päiväkotien uskontokasvatusta. Koska opinnäytetyöni on toteutettu vain yhden kaupungin alueella, ei tuloksista voida välttämättä yleistää mitään yksittäistä kaupunkia tai aluetta koskevaa uskontokasvatuksen tilaa.

2 PÄIVÄHOIDON USKONTOKASVATUS

Päivähoidon uskontokasvatus on käsitteenä niin laaja ja monimuotoinen, että sitä on vaikea tyhjentävästi määritellä. Uskontokasvatuksen asianmukaisen toteuttamisen vuoksi on kuitenkin pystyttävä muodostamaan ja määrittämään jonkinlainen yhteinen koko Suomea koskeva linja, sillä uskontokasvatus kuuluu lakisääteisenä osana päivähoidon kasvatusalueisiin. Lapsen kehityksen ja kasvun kokonaisvaltainen tukeminen on päivähoidon tehtävä, ja myös uskontokasvatus kuuluu tähän kokonaisuuteen. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 9–11.) Nyky-yhteiskunnassa päivähoidon uskontokasvatus hakee suuntaansa. Ei tiedetä, minne päin pitäisi lähteä, ja monta kertaa jäädäänkin vain paikalleen suunnan puuttuessa. (Salminen 2001, 2.)

Uskontokasvatuksesta puhuttaessa käytetään usein kolme termiä, jotka sisällöllisesti ovat hankalia erottaa toisistaan. Uskonnollinen kasvatus, kristillinen kasvatus ja kastekasvatus ovat kuitenkin pohjimmiltaan eri lähtökohdista nousevia kasvatusmuotoja. Uskonnollinen kasvatus ja uskontokasvatus ovat toistensa synonyymeja. Sillä tarkoitetaan kulttuurisen, uskonnollisen ja katsomuksellisen yleissivistyksen antamista, ja se on osa yhteiskunnallista kasvatusjärjestelmää. Kristillinen kasvatus ja kastekasvatus sen sijaan perustuvat kristinuskon perusteisiin ja ovat joissakin tapauksessa synonyymejä toisilleen. Kastekasvatus painottaa erityisesti Raamatussa annettua kastekäskyä, jonka toteuttaminen on kuitenkin lapsen kodin ja seurakunnan, ei yhteiskunnan tehtävä. Kristillisen kasvatuksen ja kastekasvatuksen tavoitteena on kristillisen vakaumuksen syntyminen, mikä taas ei ole uskontokasvatuksen tavoitteiden mukaista. (Petäjä 2008, 122.)

2.1 Päivähoidon uskontokasvatuksen historiaa

Uskontokasvatusta on päivähoidon piirissä toteutettu erilaisin tavoin jo lastentarhojen perustamisesta asti. Vuonna 1888 Hanna Rothman perusti Suomen ensimmäisen kansanlastentarhan, joka oli tarkoitettu köyhien perheiden lapsille. Tämä Helsingin Fröbel-laitos perusti toimintansa vähäosaisten lasten ja heidän perheidensä auttamiselle. Niin lastentarha-aatteen isäksikin kutsutun Friedrich Fröbelin kuin myös Rothmanin ja hänen työtoverinsa Elisabeth Alanderin ajatusmaailmaan kuului paljon kristillisiä elämänarvoja. Rothmanin ja Alanderin lastentarhatoiminnan aatepohjana oli kristilli-

nen etiikka, joka näkyi kaikilla kasvatuksen osa-alueilla. Lastentarhojen kasvatustyö pohjautui pitkään selkeästi kristilliselle arvopohjalle. Uskonnolliseen kasvatukseen liittyivät kristillisiin tapoihin ja juhliin tutustuminen sekä Raamatun kertomusten läpikäynti kuvien, kerronnan ja keskustelun avulla. Tavoitteena oli synnyttää lapsille turvallisuuden tunne ja luottamus Jumalan rakkauteen. Lähimmäisenrakkaus ja kiitollisuus olivat kasvatuksen kantavia teemoja. (Kallioniemi 2008, 9–10.)

Myös lastentarhanopettajien koulutus alkoi vuonna 1892. Koulutukseen sisältyivät oppiaineina myös uskonto ja etiikka. Valmistuvien lastentarhanopettajien vähäisestä määrästä johtuen heidän näkemyksensä työnsä tavoitteista ja menetelmistä säilyivät hyvin pitkään yhtenäisinä siirtyen suullisena perimätietona sukupolvelta toiselle. (Kallioniemi 2008, 10–11.)

Yhteiskunta alkoi muuttua. 1970-luvulla perheiden äidit alkoivat löytää tietään työelämään, mikä johti päivähoidon tarpeen lisääntymiseen. Myös uskonnonvastaiset aatesuunnat voimistuivat, ja esimerkiksi peruskoulujen tunnustuksellista uskonnonopetusta vastustettiin. Ei kuitenkaan ole tutkittu, vaikuttiko uskontokielteinen ilmapiiri päivähoidon uskontokasvatuksen toteuttamiseen. (Kallioniemi 2008, 11.)

Parlamentaarinen Päivähoidon kasvatustavoitekomitea alkoi vuonna 1979 pohtia päivähoidon tavoitteita. Mietintö, joka syntyi komitean työn tuloksena, valmistui vuotta myöhemmin. Tätä mietintöä pidettiin pitkään varhaiskasvatuksen tavoitteiston yleisohjeena, ja sen perusteella lakiin lasten päivähoidosta lisättiin tavoitepykälä, joka siinä nykyisellään esiintyy, mutta jota vuoden 1973 alkuperäisessä päivähoitolaissa ei lainkaan ollut. (Kallioniemi 2008, 11–13.) Laki lasten päivähoidosta määrää, että päivähoidon tulee tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Pykälässä tarkennetaan, että uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta. (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36, 2 a §.)

Kasvatustavoitekomitean mietinnössä on määritelty eri kasvatusalueiden tavoitteet vielä yksityiskohtaisemmin kuin laissa lasten päivähoidosta. Mietinnössä määritellään, että kasvatustavoitteet pohjaavat kulttuuriin, yhteiskuntaan ja ihmiskäsitykseen, sillä kasvatusta on sidoksissa siihen yhteiskuntaan ja kulttuuriin, jossa kasvatusta annetaan.

Luonnollisesti myös yhteiskunnan ihmiskäsitys vaikuttaa kasvatuskäytänteisiin. (Kallioniemi 2008, 11–13.)

2.2 Päivähoidon uskontokasvatuksen luonne

Kallioniemen (2008, 11–13) mukaan päivähoidon uskontokasvatus on luonteeltaan yleiskristillistä ja se toteutetaan ekumeenisessa eli kirkkojen yhteyttä korostavassa hengessä. Kuten muussakin toiminnassaan, myös uskontokasvatusta toteuttaessaan päivähoidon työntekijän on tärkeää olla lapselle esimerkkinä kunnioittavasta suhtautumisesta uskonnollisiin ja ei-uskonnollisiin katsomuksiin. Uskontokasvatuksen tehtävänä on tiedon ja kokemuksen välittäminen eri uskonnoista ja vakaumuksista, mutta tiettyyn vakaumukseen ohjaaminen ei kuulu päivähoidon tehtäviin. Saarinen (2001, 2) kuitenkin muistuttaa, että suomalaisen varhaiskasvatuksen uskontokasvatus pohjautuu vahvasti teologisiin tieteisiin, uskontoon ja kristilliseen etiikkaan.

Halme (2008, 20) kuvaa, että on tärkeää saattaa lapsen oman uskonnon ja muiden uskontojen näkemykset vuoropuheluun lapsen oman elämän kanssa. Näin uskontokasvatus tukee lapsen oman maailmankatsomuksen rakentamista. Uskontokasvatuksen on erittäin tärkeää toteutua turvallisuutta ja lämpöä välittävän ilmapiirin vallitessa ja avoimessa yhteistyössä lasten vanhempien kanssa (Eskelinen 1983, 8). Uskontokasvatukseen ei saa liittyä tyrkyttämistä tai ”valmiiden” asioiden opettamista. Lapsen omalle mielikuvitukselle ja ajatuksille on säästettävä tilaa, sillä vain siten erilaiset kielikuvat, symbolit ja kertomukset avautuvat lapselle ja tukevat hänen kokonaisvaltaista kehitystään. (Kangasmaa, Petäjä ym. 2008, 44.)

2.3 Päivähoidon uskontokasvatuksen tavoitteet

Päivähoidon kaikille kasvatusalueille on asetettu tavoitteet kolmesta eri näkökulmasta tarkasteltuna. Nämä kolme osa-aluetta ovat 1) hoito- ja kasvatusympäristö, 2) hoito ja kasvatus sekä 3) lapsen toiminta ja kasvaminen. (Kallioniemi 2008, 12.)

Päivähoidon uskontokasvatukselle asetetut tavoitteet näillä kolmella osa-alueella ovat seuraavat:

1. Hoito- ja kasvuympäristölle asetettava tavoite: Lapsen tulee päästä osalliseksi juhlapyhien perinteestä ja saada tietoa kristinuskon keskeisestä sisällöstä sekä kulttuuriperinnöstä.
2. Hoidolle ja kasvatukselle asetettava tavoite: Lasta tulee ohjata suhtautumaan kunnioittavasti uskonnolliseen vakaumukseen ja erilaisiin katsomustapoihin.
3. Lapsen toiminnalle ja kasvatukselle asetettava tavoite: Lapsen tulee saada vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä. Lapsella tulee olla myös mahdollisuus hiljentyä.

(Kallioniemi 2008, 12.)

Tavoitteita asetettaessa päivähoidon uskontokasvatusta on tarkasteltu sekä sosiaalisesta ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä että lapsesta ja hänen tarpeistaan käsin. Tavoitteissa korostuvat kristillinen perinne ja siihen liittyvä tapakulttuuri sekä näiden tunteminen. Uskontokasvatusta pidettiin myös hyväksyvän asennekasvatuksen perustana, ja sen varaan rakentuu myös kunnioittava asenne erilaisuutta ja eri vakaumuksia kohtaan. (Kallioniemi 2008, 12.)

Juhlapyhien perinteeseen tutustuminen ja osallistuminen sekä tiedon saanti kristinuskon keskeisestä sisällöstä ja kulttuuriperinnöstä on määritelty hoito- ja kasvuympäristölle asetetuksi tavoitteeksi. Uskonto on osa kulttuuria emmekä välttämättä edes ole tietoisia kaikista niistä uskonnollisista merkityksistä, jotka ajatteluumme vaikuttavat. Lapselle uskontokasvatus tarjoaa siis osaltaan rakennuspaloja omaan kulttuuriinsa kasvamisessa. (Saarinen 2002, 11–12.) Halme (2010, 10) kuvaa, että uskontokasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä on auttaa yksilöä tuntemaan omat juurensa ja tukea identiteetin rakentumista. Eskelisen (1983, 6) mukaan lapsi näkee ja kokee päivittäisessä ympäristössään monia asioita, jotka liittyvät uskontoon, ja ympäristö voi herättää lapsessa kysymyksiä, joka antaa aihetta päiväkodissa käytävälle keskustelulle. Kirkkokorakennuksen kulttuuriperinnöllinen aspekti ja uskonnollinen tapakulttuuri aina ruokapöydästä juhlamenojen perinteisiin kuuluvat myös ensimmäiseen tavoitekohtaan.

Hoidolle ja kasvatukselle asetetun tavoitteen mukaan pyritään kunnioittavaan suhtautumiseen ja avoimuuteen. Lapsi saa elämäntapomuksellisista perusaineksista tärkeimmät esimerkinsä vanhemmiltaan, mutta myös päivähoitolla on oma osansa ja vastuunsa. Täten myös henkilöstön on osoitettava kunnioittavaa perusasennetta. Hen-

kilöston on suhtauduttava kunnioittavasti lapsen uskonnollisiin kysymyksiin ja niiden taustalla olevaan kodin vakaumukseen tai vakauksettomuuteen. (Eskelinen 1983, 7.) Päivähoidon uskontokasvatuksen tavoitteena on Komulaisen (2008, 33) mukaan opastaa lapsia avoimeen ja suvaitsevaiseen elämänsenteseen. Tarkoituksena on luoda ymmärrystä eri uskontokuntien ja uskontokuntiin kuulumattomien välille. Tavoitteena ei siis Komulaisen mukaan ole samanmielisyys, vaan ystävyys ja kyky elää yhdessä.

Lapsen toiminnalle ja kasvatukselle asetetun tavoitteen mukaan lapsen tulee saada vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä ja sen lisäksi hänellä tulee olla mahdollisuus hiljentymiseen. Lapsen uskonnollisiin kysymyksiin on vastattava avoimesti ja lapsen kehitystaso huomioon ottaen. Uskonnollisiin kysymyksiin voi liittyä pelkotiloja tai surua lapsen koettua esimerkiksi menetyksen lähipiirissä, ja erityisesti tällöin kasvattajan on pystyttävä luomaan turvallinen ilmapiiri niin kysymysten esittämiselle kuin niihin vastaamisellekin. Turvallisuutta lisää se, että päiväkodilla ja vanhemmilla on yhteinen linja vastausten suhteen. Hiljentymisen kokeminen on hyvin henkilökohtaista. Toisilla hiljentymiseen liittyy hartauden kokemusta tai rukous. (Eskelinen 1983, 7–8.) Hiljentymistä päivähoidossa voidaan toteuttaa esimerkiksi musiikin, kuvataiteen tai runouden avulla (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 70). Hiljentymisen kokemuksista on kerrottu laajemmin luvussa 4.4.

Uskontokasvatuksen tavoitteet on Eskelisen (1983, 8) mukaan muotoiltu niin avarasti, että uskontokasvatuksen toteuttaminen ei vaadi työntekijältä elämänkatsomuksellista vakaumusta. Tavoitteet sallivat sen, että jokainen työntekijä voi toteuttaa uskontokasvatusta itselleen mieluisilla ja luonnollisilla tavoilla hyödyntäen vahvuuksiaan.

2.4 Päivähoidon uskontokasvatuksen lähtökohdat

Päivähoidon uskontokasvatusta määrittävät Suomen perustuslaki, uskonnonvapauslaki sekä laki lasten päivähoitosta. Näiden lisäksi ohjaavia asiakirjoja ovat valtakunnallinen, paikkakunta-kohtainen sekä yksikkökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma.

2.4.1 Perustuslaki, uskonnonvapauslaki ja laki lasten päivähoitosta

Suomen perustuslaissa on määritelty uskonnon ja omantunnon vapaus. Sen mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus, johon sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista oma vakaumuksensa ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Lain mukaan kukaan ei ole velvollinen osallistumaan uskonnon harjoittamiseen, mikäli se on hänen omantuntonsa vastaista. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 11 §.) Oikeus omaan uskuntoon merkitsee lasten ja nuorten kohdalla oikeutta saada uskontokasvatusta (Petäjä 2008, 121). Tämän lisäksi perustuslain 6 § mukaan ihmiset ovat lain edessä tasa-arvoisia uskonnostaan ja vakaumuksestaan riippumatta (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 6 §).

Uskonnonvapauslain mukaan yksilöllä on oikeus saada oman uskontonsa opetusta. Uskonnonvapauslaissa on säädetty, että lapsen vanhemmilla tai laillisilla huoltajilla on oikeus päättää lapsen uskontokasvatuksesta tai vaihtoehtoisesti sitä korvaavasta kasvatuksesta. (Uskonnonvapauslaki 453/2003, 3 §, 6 §.)

Laissa lasten päivähoitosta (19.1.1973/36, 2 a §) on säädetty, että päivähoiton tulee yleinen kulttuuriperinne huomioiden edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta.

2.4.2 Varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen opetussuunnitelma

Esiopetuksen ulkopuolisen varhaiskasvatuksen eli 0-5 -vuotiaiden lasten päivähoiton sisällöllisen oppimisen orientaatioalueet on listattu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Näitä orientaatioalueita ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Orientaation käsitteellä korostetaan sitä, että lapselle tarjotaan välineitä, joiden avulla lapsi voi vähitellen perehtyä aiheeseen ja muodostaa omaa näkemystään aiheesta. Sillä ei siis tarkoiteta näiden ”oppiaineiden” tyhjentävää opiskelua. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 24.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ei ole juuriakaan määritelty, mitä orientaatio tarkoittaa, mutta yleisesti se ymmärretään näkökulmana elämään ja todellisuuteen. Orientaatiot ovat näkökulmia nimenomaan samaan

todellisuuteen, ja erilaisia kasvatustilanteita tulisi toteuttaa niin, että kaikki orientaatiot huomioidaan. Elämä on kokonaisuus, ja uskonnollis-katsomuksellinen kasvatusta on osa tätä samaa kokonaisuutta. (Halme 2010, 13–14.)

Uskontokasvatusta on selitetty varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomuksellisessa orientaatiossa. Sen ydinasioiksi on määritelty uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat sekä ilmiöt. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 27.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ei ole tarkasti määritelty, mitä hengellinen ja henkinen tarkoittavat. Yleisesti ottaen henkinen ja hengellinen tarkastelu liittyvät voimakkaammin yksilöön ja hänen kokemusmaailmaansa, kun taas uskonnollinen tarkastelu nähdään liittyvän johonkin tiettyyn uskontoon ja sitä kautta tietyn yhteisön näkemyksiin. (Halme 2010, 15.)

Uskonnollis-katsomuksellisessa orientaatiossa on määritelty, että kasvatuksessa perehdytään lapsen oman uskonnon perinteisiin ja käytäntöihin, ja lapselle tarjotaan mahdollisuus hiljentymiseen, kysymysten esittämiseen ja pohdintaan. Lapsen herkkyyttä ymmärtää sanatonta ja symbolista tulee kunnioittaa, tukea ja vahvistaa. Uskonnollis-katsomukselliseen orientaatioon liittyy myös lasta lähellä olevien uskontojen tapoihin tutustuminen. Kaikki tämä tapahtuu luonnollisesti lasten huoltajien ehdoilla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 27.)

Kallioniemi (2008, 16–17) kuvaa, että orientaatiossa lapsille annetaan valmiuksia oman uskonnollisen ja katsomuksellisen identiteetin muodostamiseen ja rakentamiseen. Hän näkee uskontokasvatuksella olevan oleellisen roolin oman uskonnollisen identiteetin muodostamisessa. Uskonto koskettaa syvällisesti ihmisen minuutta, jonka vuoksi lapsi voi kehittää identiteettiään ja minuuttaan uskontokasvatuksen kautta. Uskonto vaikuttaa myös arvo- ja katsomusjärjestelmän rakentumiseen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio antaa lapselle valmiuksia käsitellä ja tulkita hänessä itessään sekä hänen perheessään ja ympäristössään ilmenevää uskonnollista todellisuutta. (Kallioniemi 2008, 16–17.)

Kallioniemen (2008, 17) mukaan orientaatiossa määritelty sanattoman ja symbolisen ymmärtämisen tukeminen viittaa spiritualiteettikasvatukseen, joka on lähinnä anglosaksisissa maissa syntynyt liike. Spiritualiteettikasvatusta pyrkii edistämään lapsen

spirituaalista kehitystä koulussa ja yhteiskunnassa sekä valmistamaan heitä aikuisuuden vastuuseen ja mahdollisuuksiin. Spiritualiteettikasvatuksessa keskeistä on auttaa lapsia löytämään elämästä ja itsestään spirituaalinen herkkyys. Uskontokasvatuksen tehtävä spiritualiteettikasvatuksessa on auttaa lapsia tutkimaan hiljaisuutta, keskittymään itseensä ja tulemaan tietoisiksi.

Petäjän (2008, 123–124) mukaan lapselle ei orientaatiossa aseteta minkäänlaisia oppimistavoitteita, vaan hänelle tarjotaan sen sijaan mahdollisuus esimerkiksi leikin, elämyksen ja musiikin keinoin tutustua oman uskontonsa tai katsomuksen keskeisiin asioihin. Lähestymistapa on avoin ja avara, ja lähtee lapsen elämäntilanteesta ja lapsen tarpeista. Eri kirkkokuntien tai erilaisten uskonnollisten katsomusten näkökulmasta orientaatiota ei ole määritelty. Opilliset eroavaisuudet ja näkökannat on haluttu jättää uskonnollis-katsomuksellisen orientaation ulkopuolelle.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa puhutaan oppiaineiden sijaan sisältöalueista. Esiopetuksessa käsiteltävät sisältöalueet sijoitetaan varhaiskasvatuksen sisällöllisten orientaatioiden yhteyteen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 27.) Esiopetuksen keskeisiä sisältöalueita ovat kieli ja vuorovaikutus, matematiikka, etiikka ja katsomus, ympäristö- ja luonnontieto, terveys, fyysinen ja motorinen kehitys sekä taide ja kulttuuri (Opetushallitus 2010, 12-17).

Esiopetuksen etiikka ja katsomus -sisältöalueeseen kuuluu eettistä kasvatusta, kulttuurista katsomuskasvatusta sekä uskontokasvatusta tai sille vaihtoehtoista elämänkatsomustietokasvatusta. Mikäli johonkin tiettyyn uskontokuntaan kuuluvia tai uskontokuntiin kuulumattomia lapsia on vähän, esiopetuksen järjestäjä voi Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan päättää, ettei kyseessä olevan uskontokunnan tunnustuksen mukaista uskontokasvatusta järjestetä. (Opetushallitus 2010, 14.)

Esiopetuksen eettinen kasvatusta on kaikille yhteistä ja sisältyy kaikkeen toimintaan. Se sisältää muun muassa itsetunnon kehittämistä ja sosiaalisia taitoja. Eettistä kasvatusta toteutetaan keskustellen tai roolileikkejä käyttäen. Kulttuurinen katsomuskasvatusta on niin ikään kaikille lapsille yhteistä. Sen tavoitteena on katsomuksellisen ajattelun kehittyminen. Elämänkatsomustietokasvatuksen tavoitteeksi on määritelty se, että lapsi kehittää valmiuksiaan kohdata vakaumuksellisia kysymyksiä, jotka liittyvät ihmissuh-

teisiin, kulttuuriin, ihmisen ja luonnon väliseen suhteeseen sekä yhteisöön. Esiopetuksen uskontokasvatuksen tavoitteena on mahdollisuus kohdata uskontoon liittyviä asioita ja tutustua uskonnollisiin juhlapyyhiin sekä niiden viettämisen syihin ja tapoihin. Tavoitteena on myös mahdollistaa oman uskonnon keskeisiin sisältöihin tutustuminen. (Opetushallitus 2010, 14–15.) Esiopetuksen uskontokasvatusta järjestetään ensisijaisesti enemmistön uskontokunnan mukaisesti (Petäjä 2008, 129).

2.4.3 Paikkakunta-kohtainen varhaiskasvatussuunnitelma

Jokaisella kaupungilla, kuten myös jokaisella päivähoiton yksiköllä, on oma varhaiskasvatussuunnitelmansa, jonka mukaan päivähoiton toiminnot rakentuvat ja toteutuvat. Mikkelin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2008, 33) määritellään, että uskonnollis-katsomuksellisen orientaation ydin muodostuu uskonnollisista, hengellisistä ja henkisistä asioista ja ilmiöistä. Uskontokasvatuksen toteutuksesta todetaan, että se käsittää esimerkiksi kirkkovuoden juhlien kristillisen sisällön ja niihin liittyvien suomalaisten perinteiden tarkastelun, hengelliset laulut, Raamatun kertomusten tutkimus- ja yhteistyön seurakunnan kanssa sekä uskontokasvatuksellisten elementtien integroinnin esimerkiksi musiikkiin, kuvataiteeseen ja draamaan.

2.5 Monikulttuurisuus päivähoiton uskontokasvatuksessa

Elinympäristömme moninaistuu ja moniarvoistuu. Perinteinen yhtenäiskulttuurimme on murtunut elinkeinorakenteen muuttuessa väestön siirtyessä maaseudulta kaupunkiin. Lyhyessä ajassa Suomeen on vastaanotettu erilaisia kulttuurisia vaikutteita ja maahanmuuttajat ovat vakiintuneet osaksi suomalaista elämänmuotoa. Vastaavanlaisia tilanteita kohdataan läpi Euroopan – kotimantereemme on pysyvästi monikulttuurinen. Kasvatusalan ammattilaisten tehtäväksi tulee pohtia, miten voitaisiin edistää monimuotoisen todellisuuden ymmärtämistä ja hyväksymistä sellaisenaan. (Komulainen 2008, 29.) Lapset ovat luontaisesti avoimia ja suvaitsevaisia erilaisuutta kohtaan. Monikulttuurisuus tai erilaisuus ei ole lapselle arvosidonnaista ellei hän ole saanut siitä mallia aikuiselta. (Kangasmaa, Petäjä ym. 2008, 39.)

Maahanmuuttajaväestön määrän nopea kasvu 1990-luvulta lähtien on samalla kasvattanut myös päivähoitoryhmien kulttuurista ja uskonnollista kirjoa, mikä luonnollisesti

on vaikuttanut myös uskontokasvatuksen järjestämiseen. Joidenkin uskontokuntien edustajat eivät vanhempiensa toiveesta esimerkiksi osallistu lainkaan kristillisiin tai muihin tapahtumiin, jotka eivät ole heidän oman uskontokuntansa järjestämiä tai edustamia. (Hilksa 2004, 79.)

Komulaisen (2008, 32–33) mukaan uskontokasvatus ei voi olla pohjaamatta johonkin tiettyyn traditioon. Hän näkee, ettei ole olemassa mitään yleistä uskontokasvatusta. Lapselle annetaan kasvatuksessa jonkinlainen viitekehys, jonka kautta hän todellisuutta jäsentää, mutta lapsi on toisaalta hyvä tutustuttua myös toisenlaisiin tapoihin hahmottaa todellisuutta. Luonnollisinta tämä on silloin, jos esimerkiksi päiväkodin lapsiryhmässä tai lapsen omassa tuttavapiirissä on muiden katsomusten edustajia.

Eri uskontokuntiin kuuluvien lasten yhteinen työskentely voi olla haasteellista, sillä monikulttuurisuus ja monikulttuurinen yhteiskunta luovat haasteita, johon uskontokasvatuksen on pystyttävä vastaamaan mielekkäästi. Jokaisella on oikeus omaan katsomukseensa ja uskontoonsa, ja lapsen oma katsomuksellinen tausta, usko ja etiikka on huomioitava jokaisella kasvatuksen osa-alueella. Yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä on tukea kotien ja perheiden kasvatusta ja huomioida, että lapsi on osa perheensä traditioita. (Kallioniemi 2005, 30–32.)

Johanna Murasen ja Taija Pyykkösen opinnäytetyö *Uskontokasvatus monikulttuurisessa päiväkodissa* (2003) tutkii muun muassa uskontokasvatuksen toteuttamista ja monikulttuurisuuden uskontokasvatukselle mukanaan tuomia haasteita. Vastauksista ilmeni, että kaikessa rikastavuudessaan monikulttuurisuus tuo mukanaan monia haasteita ja että uskontokasvatuksen toteuttaminen monikulttuurisessa ympäristössä on vaikeaa, sillä kasvattajan on huomioitava lasten eri vakaumukset ja säilytettävä tietty neutraalisuus.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 38-39) on määritelty, että kulttuurivähemmistöjen lapsilla on oltava mahdollisuus varttua monikulttuurisessa yhteiskunnassa sekä oman kulttuuripiirinsä että suomalaisen yhteiskunnan jäseniksi. Kulttuurivähemmistöä edustavan lapsen varhaiskasvatus järjestetään tavallisten varhaiskasvatuspalveluiden piirissä niin, että lapsi on osana lapsiryhmää ja hänen sosiaalisia kontaktejaan ryhmässä tuetaan. Kasvatuksen toteutuksessa edellytetään kulttuurista ym-

määrystä. Kulttuurivähemmistöä edustavan lapsen omaan kulttuuriin, elämäntapoihin ja historiaan perehdytään, niitä arvostetaan ja niiden tulee näkyä varhaiskasvatuksen arjessa. Lapsen kulttuuriperinteen jatkumista edistetään ja tuetaan lapsen mahdollisuutta ilmentää omaa kulttuuriaan. Kaikki tämä tehdään yhteistyössä vanhempien ja tarvittaessa eri kulttuuriyhteisöjen kanssa. Maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksen sisällöistä ja tavoitteista keskustellaan lapsen vanhempien kanssa.

Kallioniemen (2005, 31) mukaan uskontokasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä on kulttuurisen herkkyyden ja kulttuurien välisen empatiakyvyn lisääminen. Mitä aiemmin lapsi kohtaa erilaisuutta, sitä paremmin hän myöhemmin ymmärtää erilaisuutta ja myönteisemmin kohtaa erilaiset kulttuurit ja katsomukset. Eri uskontojen ja katsomuksen tulee olla uskontokasvatuksessa esillä avoimesti ja suvaitsevaisesti samanarvoisina. Uskontokasvatuksen ilmapiiri tulisi rakentaa moniuskontoisuuden ja erilaisuuden hyväksymisen varaan. Petäjä (2008, 127) kuvaa, että varhaiskasvatusympäristöä, toimintakulttuuria ja yleistä ilmapiiriä tulisi tietoisesti rakentaa erilaisuuden hyväksymiselle. Nykyajan lapset elävät nyt ja tulevaisuudessa hyvin moniuskontoisessa ja -kulttuurisessa yhteiskunnassa.

Päivähoidon uskontokasvatuksessa tulisi tutustua mahdollisimman tarkasti eri uskontojen ja kulttuurien edustajien traditioihin ja tapoihin esimerkiksi tiettyjen juhlapyhien vieton suhteen. Lapset voivat tutustua esimerkiksi eri uskontojen kertomuksiin, pyhiin rakennuksiin tai ruokakulttuuriin. (Kallioniemi 2005, 32.) Toisaalta uskontokasvatus voi olla maahanmuuttajalle mahdollisuus tutustua tulomaansa kulttuuriin ja sen tapoihin, joista esimerkiksi juhlapyhien perinteet kertovat (Saarinen 2002, 15).

2.6 Yhteistyö kotien kanssa

Uskontokasvatusta toteutetaan aina vuorovaikutuksessa kotien kanssa. Uskontokasvatuksesta, sen järjestämisestä ja sen sisällöistä keskustellaan samalla tavoin kuin muistakin kasvatuksen osa-alueista. Vanhempien odotukset ja näkemykset ovat oleellisia tekijöitä ohjaamassa kullekin lapselle annettavaa kasvatusta. Tärkeä osa työntekijän ammattitaitoa uskontokasvatusta toteuttaessa on kodin uskonnollisen taustan ja perinteiden kunnioittaminen ja huomioiminen. (Saarinen 2002, 15.)

Ahteenmäki-Pelkosen (1992, 80–82) mukaan vanhempien kanssa toteutuva yhteistyö voi olla monimuotoista, mutta pääsisältönä on kuitenkin yhteisen hoito- ja kasvatusvastuun mieltäminen ja jakaminen. Yhteistyö löytää muotonsa, kunhan yhteisen näkemys on saavutettu. Työntekijän on mahdotonta tietää lapsen kaikkia kokemuksia ja merkittäviä asioita, ellei hän keskustele etukäteen vanhempien kanssa.

Yhteistyötä tehdään tukemalla kotikasvatusta. Vanhempien ja kasvattajien on tärkeää keskustella kasvatusperiaatteista ja -kulttuurista. Kasvatusvastuu jaetaan: puhutaan kasvatuskumppanuudesta. Tärkeimpiä toimivan yhteistyön edellytyksiä ovat molempien osapuolten tieto toistensa rooleista sekä ehdoton keskinäinen luottamus. (Koivunen 2009, 154.) Erityisesti silloin, kun vanhemmat edustavat vähemmistöuskontoja, on todella tärkeää keskustella selkeästi heidän kanssaan uskontokasvatuslinjauksista lapsensa kohdalla (Ahteenmäki-Pelkonen 1992, 82). Kasvatuskeskusteluissa vanhempien kanssa selvitetään, millaisiin arvoihin ja kasvatuskulttuuriin päivähoidon yksikkö on sitoutunut ja miten uskontokasvatus toteutuu. Työntekijän oma avoin ja kunnioittava suhtautuminen uskonnon aihepiiriin yleisesti on tärkeää, jotta keskustelu on luontevaa. On todella tärkeää saada luotua kodin ja päivähoiton välille luja ja kiinteä yhteistyösuhde. (Kangasmaa, Petäjä ym. 2008, 40.)

2.7 Uskontokasvatus – haaste työntekijälle?

Uskontokasvatuksen toteuttaminen voidaan kokea haasteellisena. Riittämättömyyden ja osaamattomuuden tunteet voivat hankaloittaa työskentelyä. Suomalaisessa kulttuuriperinteessä uskonto on yksilön oma ja henkilökohtainen asia, josta keskustelu jätetään kohteliaisuussyistä usein vähälle. Siksi aiheesta puhuminen ja uskontokasvatuksen toteutus voi tuntua vieraalta. Työntekijä voi pelätä vastaavansa väärin lapsen kysymyksiin tai sivuuttavansa tahattomasti aiheen, joka on lapselle todella tärkeä. (Saarinen 2002, 14.) Haasteita voivat Petrin (1982, 54) mukaan aiheuttaa muun muassa lasten kysymysten yllättävyys tai nokkeluus, aikuisen oma uskonnollinen epävarmuus sekä asian selittämisen vaikeus ja väärin ymmärretyksi tulemisen pelko. Lapsi ei kuitenkaan osaa eikä hänen tarvitse vältellä aikuista ahdistavia aiheita. Kasvattajana toimiminen haastaa aikuistakin kasvuun, sillä aikuisen on helpompi käsitellä lapsen kanssa teemoja, jotka hän on jo selvittänyt itselleen. Kasvattajana on hyvä pohtia etu-

käteen suhtautumistaan esimerkiksi uskontoon ja elämän käännekohtiin, kuten kuolemaan. (Petäjä 2002, 61.)

Saarisen (2002, 13) mukaan lapsiryhmässä työntekijä on ratkaisevassa asemassa, sillä juuri hän voi luoda ilmapiirin, jossa lapset tuntevat voivansa kysyä vaikeitakin kysymyksiä esimerkiksi kuolemasta. Parhaimmillaan ympäristö saa aikaan keskustelemaan ja avoimen kulttuuriyhteisön, jossa lapsi kokee saavansa kysyä ja tulevansa kuulluksi. Ympäristö voi samalla herättää myös lisää kysymyksiä ja pohdintaa. Tämän vuoksi toimintaympäristöön tulisi kiinnittää huomioita niin juhlapäivien lähestyessä kuin tavallisessa arjessakin. Tila ja tarjolla oleva materiaali rohkaisee lapsia pohdintaan niin keskenään kuin työntekijänkin kanssa.

Työntekijän oma suhtautuminen sekä kokemukset uskonnollisista asioista vaikuttavat helposti hänen tapansa työskennellä uskontokasvattajana. Työyhteisön keskustelu- ja toimintakulttuurilla on tärkeä merkitys, sillä uskontokasvatuksen luonteen syvällisempi tarkastelu voi auttaa työntekijöitä ymmärtämään oma asiantuntijuutensa varhaiskasvatuksen uskontokasvattajina. On tärkeää, että uskonto ja uskontokasvatus säilytetään osaksi päiväkodin arkea eikä eriytetä omaksi osa-alueekseen esimerkiksi vain yhden työntekijän hoidettavaksi. Työntekijöiden on tärkeää tuntea uskontokasvatuksen sisältöalueet ja tavoitteisto sekä lapsen uskonnollisen maailman ulottuvuuksia, jotta voidaan lähestyä lasta lapsentajuisesti usein hyvin monimutkaisistakin asioista kerrottaessa. (Saarinen 2002, 14.) Petäjän (2008, 124) mukaan päivähoiton henkilöstön peruskoulutuksessa mahdollisuus hankkia uskontokasvatukseen liittyviä kasvatuksellisia valmiuksia on rajoitetusti. Sen vuoksi työntekijän on oma-aloitteisesti tutustuttava tarkemmin uskontokasvatukseen sekä sen lähtökohtiin, tavoitteisiin ja toteutustapoihin.

Suvaitsevaisuus on oleellinen tekijä uskontokasvatusta toteutettaessa. Suvaitsevaisuudella tarkoitetaan avointa ja hyväksyvää suhtautumistapaa. Siihen ei liity tuomitsemista, pilkkaa eikä sortoa. Suvaitsevan asenteen vaaliminen voi tuntua helpolta, mutta käytännössä se voikin osoittautua hankalaksi. Ihmisillä on taipumus sitoutua omaan ryhmäänsä, kulttuuriinsa ja kansalaisuuteensa. Meidän on helppo hyväksyä tutut ja turvalliset asiat, sillä ne kuuluvat lähiryhmämme tapoihin. Muut ryhmät saatetaan kokea vieraina tai jopa uhkaavina erilaisuutensa ja erilaisten tapojensa vuoksi. Suvaitse-

vaisuus kytkeytyy ennakkoluulottomuuteen. Ennakkoluuloihin taas liittyy vahvoja kielteisiä tunteita: pelkoa, epävarmuutta ja tietämättömyyttä. Suvaitsevaisuus edellyttää omien pelkojen ja tunteiden kohtaamista ja tunnistamista. Kasvattajan on vaalittava suvaitsevuutta ja oltava itse esimerkkinä hyväksymässä erilaisuus. On varottava leimaamasta. Ennakkoluuloja vähentääkseen on tunnistettava omat ennakkoluulonsa. (Wahlström 1997, 295–302.)

Silja Lamminmäki-Vartian uskonnonpedagogiikan pro gradu -tutkielma ”*Ai, noi muslimithan ei kai saa tehdä enkeleitä*” – *Uskonto ja uskontokasvatus monikulttuurisen päiväkodin arjessa ja kasvattajien puheessa* (2010) käsittelee puhetapoja, joita päiväkotien työntekijät uskonnosta puhuessaan käyttävät. Tutkimuksessa saatiin selville, että työntekijät suhtautuvat uskontokasvatukseen monesti varautuneesti, ongelmalähtöisesti ja jopa välinpitämättömästi. Uskontoon liittyvistä puhetavoista saatiin selville se, että työntekijöiden omat henkilökohtaiset suhtautumistavat vaikuttavat kasvatustoiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen huomattavissa määrin. Lamminmäki-Vartian mukaan eri uskontojen kohtaaminen on työntekijöille haasteellista, ja eri uskontojen herättämät mahdolliset kielteiset tunteet vaikuttavat toiminnan toteutukseen erityisesti silloin, kun niitä ei tietoisesti tunnisteta ja käsitellä.

2.8 Tarvitaanko päivähoidon uskontokasvatusta?

Päivähoidon uskontokasvatuksen tärkeys on kiistanalainen asia. Osa työntekijöistä kokee uskontokasvatuksen merkittäväksi kulttuurin siirtäjäksi, lasten kysymyksiin vastaajaksi, voimavaraksi ja henkiseksi pääomaksi. Osa kuitenkin on sitä mieltä, ettei uskontokasvatus kuulu lainkaan päivähoitoon. Uskonto on kuitenkin osa yhteiskuntamme sosiaalista ja kulttuurista maailmaa ja kaikki lapset ovat kosketuksissa sen kanssa. (Mattila 2008, 62.)

Lapsiryhmän moniuskontoinen tausta voi helposti johtaa siihen, että uskontokasvatuksen määrä on vähäinen tai sitä ei järjestetä lainkaan. Tällöin kuitenkin otetaan lapselta pois oikeus, joka heille kuuluu, ja jos lapsen elämästä jätetään pois hänen oikeutensa viettää juhlapyyhiä ja kohdata uskonnollisia asioita, kadotetaan samalla merkittävä osa kulttuurista perintöä ja sen siirtymistä eteenpäin. (Mattila 2008, 63.)

Uskontokasvatusta on perusteltu myös monin muin tavoin. Uskontokasvatukseen katsotaan liittyvän eettisen ulottuvuuden, ja etiikka ja arvokysymykset on koettu keskeiksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Uskontokasvatus nähdään myös kulttuuriperinteen välittäjänä, sillä uskontokasvatus sisältää lukuisia suomalaisen kulttuuriperinteen liittyviä elementtejä, kuten kirkkovuoden juhlaperinteeseen tutustumisen. Uskontokasvatusta puolustaa myös ajatus siitä, että se liittyy tiiviisti lapsen elämään ja elämänskysymyksiin, joiden käsittely lapsilähtöisessä varhaiskasvatuksessa on todella tärkeää. Monikulttuuristuva yhteiskunta ja samalla koko monikulttuuristuva maailma aiheuttavat sen, että uskontoon tutustuminen osana omaa kulttuuri-identiteettiä muuttuu yhä tärkeämmäksi. Lapsi saa uskontokasvatuksen kautta tutustua omaan uskontoonsa ja rakentaa omaa identiteettiään. (Kallioniemi 2008, 23.)

Uskontokasvatuksen järjestäminen on Kallioniemen (2008, 23) mielestä tärkeää. Hänen mukaansa lapsille syntyy varhaiskasvatuksen aikana monenlaisia asenteita ja käsityksiä asioista, joita varhaiskasvatuksen tiedonalat ja orientaatioperustat sisältävät. Mikäli uskontokasvatus jätetään sivuun, ei lapsi samassa määrin kohtaakaan uskonnollisuuteen liittyviä kysymyksiä eikä saa vahvistusta elämänpohdinnalleen tai vastauksia tärkeisiin kysymyksiinsä. Onnistunut varhaiskasvatus tukee lapsen herkkyyttä ja kiinnostusta olemassaoloa ja sen suuria kysymyksiä kohtaan.

3 LAPSEN USKONNOLLISUUS

Lapsen ei voida ajatella olevan vain ajatteleva ja yhteiskunnallinen, vaan myös henkinen ja tiedostava olento. Lapsen uskonnollinen maailma ei rajoitu vain historialliskulttuurisiin osa-alueisiin, osallisuuteen uskonnoista, arkitodellisuuteen tai uskonnollisiin kertomuksiin. Lapselle on luontaista uskonnollinen herkkyyys ja ihmettely, joihin hänellä on myös oikeus. Ihmettely ei odota kouluiän ja koulujen uskonnonopetuksen alkuun. Vaikka päivähoitoikäisellä lapsella ei olisikaan kognitiivisia edellytyksiä käsitellä uskontojen filosofisia ulottuvuuksia, kykenee hän tuntemaan ja kokemaan niiden elämyksellisen puolen. (Hirvonen 2010, 90–93.)

On käyty paljon keskustelua siitä, milloin uskontokasvatus pitäisi aloittaa. Uskonnollisten käsitteiden ymmärtämistä pidetään tärkeänä, ja väärin ymmärtämistä saatetaan pelätä. Uskonnolliset käsitteet ovat abstrakteja, ja lapsi tulkitsee hänelle tuntematto-

miksi jääviä sanoja omien kokemustensa ja mielikuviansa avulla. Toisaalta lapsi voi yllättäenkin tulkita joitakin asioita syvällisyydellä, jota aikuinen voi vain ihmetellä. Uskontokasvatuksen on hyvä kulkea käsi kädessä lapsen elämäkokemuksen ja kokemusmaailman kanssa. (Luukkonen 1997, 44.)

Petrin (1982, 26) mukaan ymmärtäminen voidaan sekin ymmärtää monella tavalla. Asioita voidaan ymmärtää kognitiivisesti miettimisen ja ajattelun avulla tai eksistentiaalisesti tajuamalla niiden merkitys. Lapselle vahvin ymmärtämisen muoto on kuitenkin yleensä intuitiivinen ymmärtäminen, joka tapahtuu aavistuksen, mielikuvituksen ja tunteen avulla.

3.1 Lapsen uskonnollinen kehitys

Kangasmaan, Petäjän ja Vuorelman (2008, 43) mukaan lapsen uskonnollinen kehitys ei eroa hänen muusta kehityksestään, vaan se on luonnollinen osa hänen kokonaiskehitystään. Uskonnollinen kehitys on vuorovaikutuksellista, sillä minäkuva, ihmiskuva ja jumalakuva kehittyvät rinnakkain ja toisistaan riippuen. Sekä sosio-emotionaaliset että kognitiiviset tekijät vaikuttavat lapsen uskonnolliseen kehitykseen. Kun puhutaan pienestä lapsesta, nousevat merkitykselliseksi aistittavuus ja elämyksellisyys. Lapsi ammentaa orastavaa arvomaailmaansa lähipiiristään ja sen asenteista ja tunteista. Uskonnollisten asioiden kohdalle pysähtyminen sekä uskonnollisten elementtien nimeäminen ja kokeminen luovat pohjaa lapsen tulevalle uskonnolliselle kehitykselle.

Noin kolmevuotias lapsi tutkii, elää, rakentaa ja muokkaa maailmaansa kaikkia aistejaan hyväksikäyttäen. Ajattelu konkretisoituu ja myös ajattelun symbolinen taso on tavoitettavissa; lapsi esimerkiksi voi jo erottaa jumala-hahmon satuolennosta. Draama, leikki, musiikki ja kertomukset ovat lapsen tapa elää ja ymmärtää myös uskonnollisia sisältöjä. Pyhyttä lapsi kokee omien tärkeiden kysymystensä ja ajatustensa kautta. (Kangasmaa, Petäjä ym. 2008, 43–44.) Parin vuoden ikäinen lapsi osaa jo yhdistää sanan ”Jumala” esimerkiksi kirkkoon (Tamm 1988, 30).

4-vuotiaalla on jo paljon kokemuksia ja elämyksiä sekä kattava sanavarasto, joilla ruokkia mielikuvitustaan. Mielikuvituksen ja toden raja saattaa olla häilyvä, ja lapsi kertoo mielellään omia tarinoitaan ja kertomuksiaan. Toiminta tavoitteellistuu ja tie-

donhalu lisääntyy. Lapsi alkaa imeä tietoa ja malleja ympäristöstään. Fyysisyys ja moninaiset liikkeet ovat tämänikäiselle mieluisia, ja siksi konkreettinen eläytyminen auttaa lasta ymmärtämään esimerkiksi uskonnollisia kertomuksia paremmin. Nelivuotias myös kysyy paljon ja vaatii perusteluja saamilleen vastauksille – ehkä varsinkin uskontoon liittyvissä kysymyksissä, joissa vastaukset eivät välttämättä ole kovin yksioikoisia. Kun uskonnollisessa kokemuksessa yhdistyvät tunteet, elämykset, toiminta ja ymmärrys, voi tämänikäinen lapsi oivaltaa jotain kokonaisvaltaisesti tärkeää. (Kangasmaa, Petäjä ym. 2008, 44–45.)

Kouluikä lähestyvä lapsi haluaa tietää eri asioiden ja ilmiöiden yhteyksistä. Hän etsii syitä ja seurauksia. 5-6 -vuotias lapsi pohtii muun muassa kuolemaa ja ymmärtää elämän rajallisuutta jo hieman aikaista syvemmin. Tämänikäinen lapsi keskustelee mielellään aikuisen kanssa, jolloin on otollista aikaa käydä läpi myös uskonnollisia asioita. Lapselle on tärkeää pohtia vaikeisiin, jopa pelottaviin elämän taitekohtiin liittyviä asioita turvallisesti aikuisen kanssa. (Kangasmaa, Petäjä ym. 2008, 45–46.)

3.2 Uskonnollisuus lapsen maailmassa

Varhaiskasvatussuunnitelman uskonnollis-katsomukselliseen orientaatioon on määritetty kuuluvan uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt. Arjessa näitä käsitellään usein niin rinnakkain kuin päällekkäinkin. (Hiltunen 2008, 69.)

Uskonnollisia asioita lapsi käsittelee hyvin konkreettisesti osallistumalla uskonnollisiin toimituksiin, traditioihin ja kirkkovuoden juhlapyhiin. Kertomukset, laulut, runot ja leikit avaavat lapselle uskonnollista maailmaa. Uskonnollisia kertomuksia kuullessaan lapsi voi samaistua tarinan hahmoihin. Oman kulttuurisen taustan tuntemus vahvistaa identiteettiä ja luo pohjaa oman henkilökohtaisen vakaumuksen luomiselle tulevaisuudessa. (Hiltunen 2008, 69–70.)

Hengellisiä asioita ja ilmiöitä lapsi tarkastelee mielikuvituksensa avulla. Lapsi on intuitiivisesti herkkä ja osaa omalla tavallaan pysähtyä arkitasoa syvempien asioiden äärelle. Lapsi kaipaa kuitenkin aikuista tukea hengellisyydessään. Aikuisen on edettävä lapsen ehdoilla ja esimerkiksi tarjota selitysmalleja kysymyksiin vasta sitten, kun ne ovat lapsen aloitteesta nousseet esille. Aikuisen tehtävä on antaa hengellisille käsit-

teille emotionaalinen sisältö ja tarjota lapselle aikaa ja tilaa pohtimalla ja kokemalla hänen kanssaan yhdessä hengellisiä sisältöjä ja rituaaleja. (Hiltunen 2008, 71.)

Henkiset asiat ja ilmiöt liittyvät lapsen kehityksen psyykkiseen puoleen, tunne-elämän vaalimiseen ja tietoisuuden laajentamiseen. Näiden kautta lapsi oppii kokemaan pyhyyttä ja esimerkiksi empatiaa ja kauneutta. Pienet rituaalit, kuten kynttilän sytyttäminen tai käsien ristiminen ja näiden toisto tuovat tuttuutta, ja tuttuus vuorostaan turvallisuutta. Tärkeintä on välittää lapselle myönteinen kuva henkisten asioiden äärelle pysähtymisestä, jolloin uskonnollisen identiteetin kasvupohja on luotu tasaiseksi ja erilaisia näkökulmia helposti vastaanottavaksi. (Hiltunen 2008, 72–73.)

Uskonnollisten käsitysten muodostuminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, johon vaikuttavat muun muassa sävy, jolla lapsi kuulee uskonnollisista asioista puhuttavan, tapa, jolla lapselle läheiset ihmiset asennoituvat uskonnollisuuteen sekä uskonnollisten virikkeiden määrä ja laatu (Eskelinen 1983, 30).

3.3 Lapsen jumalakuvan kehitys

Luukkosen (1997, 45) mukaan lapsen minäkuva, ihmiskuva ja jumalakuva kehittyvät yleensä rinnakkain. Kokiessaan aikuisen rakkautta ja hyväksyntää voi lapselle syntyä usko myös rakastavaan Jumalaan. Jumalakuva muokkautuu Luukkosen mukaan jokaiselle persoonallisella tavalla riippuen siitä, minkälaisia aikuisia lapsi kohtaa. Jumalakuva voi muuttua, selkiytyä, kehittyä ja kasvaa.

Muun muassa Freud, Erikson ja Rizzuto ovat muovanneet teorioita siitä, miten lapsen jumalakuva kehittyy. Jumalakuvan katsotaan alkavan rakentua hyvin varhaisessa vaiheessa, kun lapsi varastoi muistiinsa kokemuksia omista vanhemmistaan. Näiden kokemusten varaan pieni lapsi alkaa rakentaa omaa jumalakuvaansa. (Tamm 1998, 12–13.) Alle 3-vuotias lapsi muodostaa jumalakuvansa vanhempiinsa peilaten. Lapsi siirtää Jumalaan monta sellaista ominaisuutta, joita hän näkee vanhemmillaan olevan. Hän kokee vanhempansa ja Jumalan samantarvoisina. Alle 3-vuotiaiden lasten jumalakuva on ollut vaikeaa määritellä tämänikäisten lasten kommunikointikyvyn rajoittumisen vuoksi. (Tamm 1988, 24–29.)

Kyselevälle 3-5 -vuotiaalle saatetaan kertoa Jumalan luoneen ne asiat, jotka eivät ole ihmisen tekemiä, esimerkiksi tuulen tai puut. Lapsen jumalakuva muovautuu edellisvuosista, kun lapsi alkaa kokea Jumalan voimakkaampana hahmona kuin omat vanhempansa, joihin hän aiemmin on Jumalan rinnastanut. Lapsi alkaa ymmärtää, että Jumalan katsotaan olevan olemassa toisella tavalla kuin ihmisten. Jumalalliset piirteet alkavat myös ylittää vanhempien ominaisuudet tämänikäisen lapsen maailmassa.

(Tamm 1988, 25.) Tämänikäinen lapsi saattaa piirtää Jumalan taivaassa istuvaksi kuninkaaksi kruunu päässä ja valtikka kädessä. Lapsi ottaa konkreettiseen jumalakuvaansa vaikutteita satumaailmasta. (Tamm 1988, 34.) Ajattelussaan alle kouluikäinen lapsi on hyvin konkreettinen; hänen on vaikea ymmärtää asioita, joihin hän ei voi esimerkiksi tarttua tai joita ei voi nähdä. Abstraktien asioiden ja symbolien ymmärtäminen voi olla hankalaa. (Eskelinen 1983, 31.)

4 PÄIVÄHOIDON USKONTOKASVATUSMENETELMÄT

Vaikka uskontokasvatuksella on lakisääteinen asema päivähoidossa, on se jatkuvasti etsinyt muotoaan lain laatimisen ja tarkentamisen jälkeen. Uskontokasvatuksen toteuttamiseen ei ole olemassa erityisiä tai tiettyjä menetelmiä ja toimintatapoja. Uskontokasvatus voi siis liittyä vaikkapa musiikkiin, kerrontaan, keskusteluun, askarteluun, lukutuokioihin tai vierailuihin. Yleisesti ottaen toiminnalliset menetelmät, jotka aktivoivat lasta tekemään ja pohtimaan, auttavat parhaiten omaksumaan käsiteltäviä asioita. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 9–20.) Uskontokasvatuksen toteuttamisessa painottuvat yhteinen kokeminen, keskustelu ja avoin pohdinta. Keskeisiä painopisteitä ovat perinteet ja tapakulttuuri, joihin kuuluvat tunnelmat, tavat ja kertomukset. (Kirkkohallitus/Kasvatus ja nuorisotyö 2005, 4.)

Päivähoidon uskontokasvatuskomitean mietinnössä ei myöskään ole annettu sisällöllisiä tai menetelmällisiä ohjeita uskontokasvatuksen toteuttamiseen. Yleisesti ottaen katsotaan, että uskontokasvatuksen sisällöt nousevat kirkollisista juhlapyhistä ja niiden perinteistä, kristilliseen uskoon liittyvistä elämänasioista sekä lapsen omista uskonnollisista kysymyksistä. Menetelmistä mainitaan tutustuminen kirkkorakennuksiin, kirkkotaiteeseen ja seurakunnan työntekijöihin, osallistuminen kirkollisiin toimituksiin, keskustelut sekä hiljentyminen. (Kallioniemi 2008, 12.)

Päivähoidon uskontokasvatukselle asetetut tavoitteet ovat hyvin yleisluontoisia ja jättävät paljon soveltamisen varaa. Näin toiminnassa voidaan paremmin huomioida lapsiryhmä ja sen tarpeet. Toiminnassa pyritään tilanteeseen, jossa kaikki ryhmän lapset voivat osallistua uskontokasvatukseen ilman, että ketään täytyy vakaumuksellisista syistä poistaa ryhmästä. Lapsi ei välttämättä ymmärrä ryhmän ulkopuolelle jäämisen tarkoitusta omalla kohdallaan, vaan voi kokea sen ennemminkin rangaistuksena. (Kallioniemi 2008, 13.)

Päivähoidon uskontokasvatuksen tulisi olla luonnollinen osa päiväkodin arkea. Esimerkiksi lasten uskonnollisävytteiset kysymykset eivät aina satu juuri uskontokasvatustuokion ajalle. Lapsen tulee voida käsittää uskonto luontevana ja hänelle kuuluvana osana jokapäiväistä elämää. (Åsvik 2002, 14.)

Yhden esimerkin uskontokasvatusmenetelmistä antaa Samuli Ikäläisen vuonna 2008 valmistunut opinnäytetyö *Uskontokasvatus Pieksämäen kunnallisissa päiväkodeissa*. Opinnäytetyö käsittelee uskonnollisten elementtien näkyvyyttä pieksämäkeläisten päiväkotien arjessa. Vastauksista ilmeni, että suuret kristilliset juhlat määrittävät selkeästi eniten uskontokasvatusta. Muun muassa ruokarukous, eettinen keskustelu ja seurakunnan edustajan pitämät uskontokasvatustuokiot ovat myös usein käytettäviä uskontokasvatusmenetelmiä tutkimuskohteina olleissa pieksämäkeläisissä päiväkodeissa. (Ikäläinen 2008, 26–27.) Myös Katriina Talvitie on tutkinut kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutuksen opinnäytetyössään päivähoiton uskontokasvatuksen järjestämistä. Hänen tutkimusalueensa oli Vähäkyrö. Talvitie sai selville, että uskontokasvatusta toteutetaan Vähässäkyrössä ruokarukouksen, seurakunnan aamunavausten, juhlapyhien viettämisen ja kirkkokäyntien avulla. (Talvitie 2010, 29.)

4.1 Tarinat ja vertaukset

Uskontokasvatusta voi järjestää esimerkiksi tarinoita ja vertauksia kertomalla. Erityisesti kristinuskoon liittyy monia lapsille kerrottavaksi soveltuvia tarinoita. Tarinat ja vertaukset tarjoavat uskontokasvatukselle monipuolisia työvälineitä. Tarinoita voidaan elävöittää esimerkiksi nukketeatterin tai kuvien avulla. Kerronnan jälkeen voidaan keskustella tarinoiden herättämistä tunteista ja kysymyksistä. Lapsen kannalta ei ole olennaisinta, onko uskonnollinen kertomus sen enempiä totta kuin satuklassikkokaan;

tarina itsessään on tärkein. (Kokkonen 2008, 78.) Lapsella on hyvä olla mahdollisuus samaistua kertomuksiin, joten uskontokasvatuksen välineiksi eivät sovi tarinat, jotka ovat kielellisesti tai kulttuurisesti kovin etäällä lapsen maailmasta (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 57).

4.2 Avoin keskustelu

Lapsi käyttää apuna kysymyksiä muokatessaan uskonnollisia käsityksiään. Lapsi tarvitsee kysymyksiään, vastauksia ja mahdollisuutta keskustella. (Eskelinen 1983, 36.) Myös päiväkodin arjessa saattaa esille lapsen aloitteesta nousta erilaisia luonnollisia kysymyksiä, joihin kuitenkin tuntuu olevan toisinaan hankala vastata oikealla tavalla: ”Mitä mummille tapahtuu, kun hän kuolee?”, ”Mitä tarkoittaa synty?” tai ”Miksi Juuso ei tule joulukirkkoon?” Valmiita mallivastauksia ei ole. Kyseessä on lapselle tärkeä asia, jota ei tule sivuuttaa tai väheksyä. Tarvittaessa on uskallettava myös vastata: ”En tiedä.” (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 71–75.)

Mikäli lapsi kokee, että kysyessään uskonnollisista, vaikeistakin asioista, hän aiheuttaa epämiellyttävän tilanteen eikä aikuinen vastaa avoimesti, kynnys kysymiseen muuttuu korkeammaksi. Toisinaan lapsi voi pelätä, että esimerkiksi kuolemasta puhuminen saa jotakin pahaa tapahtumaan. On siis hyvin merkittävää, että lapsella on mahdollisuus keskustella avoimesti aikuisen kanssa pelkotilojen välttämiseksi ja ”solmujen” avaamiseksi (Eskelinen 1983, 36–38). Turvalliset ja läheiset ihmissuhteet luovat hyvän pohjan uskontokasvatukselle (Kirkkohallitus/Kasvatus ja nuorisotyö 2005, 3).

Lapsen kysyessä uskonnollisväyhteisen kysymyksen on aikuisen pohdittava, mitä lapsi todella kysyy. Esimerkiksi kysymyksellä ”Miksi vaarin oli pakko kuolla?” voidaan viestittää niin ihmettelyä kuin inhimillistä ikävää ja suruakin. (Eskelinen 1983, 36–38.)

4.3 Juhlapyhien vietto päivähoitossa

Hoito- ja kasvatusympäristölle asetetun tavoitteen mukaan lapsen tulee päästä osalliseksi juhlapyhien perinteistä. Suomalainen kalenterivuosi ja kirkkovuosi tarjoavat käyttökelpoisen pohjan opettaa lapsille kansallisia ja uskonnollisia perinteitä. Juhla-

pyhien historiallisesta merkityksestä ja niihin liittyvästä symboliikasta voidaan kertoa juhlapyhien lähestyessä ja niitä vietettäessä. (Tirri 2002, 26.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa suurimmat juhlat ovat kirkollisia juhlia. Nämä juhlapyhät ovat osa suomalaista kulttuuriperinnettä. Juhlat antavat elämyksiä, kokoavat usein yhteen eri sukupolvia ja käsittävät jokainen oman tunnesävyensä. Alle kouluikäinen lapsi oppii erityisesti kokemusten ja toiminnan välityksellä, joten osallistumisen mahdollisuus on todella tärkeä. Kirkkovuoden tärkeimpiä pyhiä ovat muun muassa joulu ja pääsiäinen. Juhlapyhiä voi lähestyä monin eri tavoin juhlaa valmistellen, odottaen ja sitä viettäen. Moniin juhliin liittyy esimerkiksi lauluja tai teeman mukaisia askarteluja, jotka toimivat opetusmenetelminä. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 52.)

Juhlapyhiin kuuluu erilaisia yhteisöllisiä tapoja, jotka luovat osallisuuden tunnetta. Enkeli taivaan-virsi, Suvivirsi sekä jouluevankeliumi ovat hyviä esimerkkejä yhteisöllisistä tavoista. (Kirkkohallitus/Kasvatus ja nuorisotyö 2005, 3.)

4.4 Hartaushetket ja hiljentyminen

Lapsille voidaan järjestää useita erilaisia hartaushetkiä. Mukulamessu-niminen kirkkohetki lapsille kehitettiin 1990-luvun alussa. Mukulamessu on lasten jumalanpalvelus. Monesti myös perheet ovat mukana toteuttamassa mukulamessua. (Kaskinen 2004, 235.) Kirkkovartiksi puolestaan kutsutaan lyhyttä hartaushetkeä, joka on tarkoitettu 3-8 -vuotiaalle lapsille. Kirkkovartin tavoitteena on tutustuttaa lapsi seurakuntaan, kirkkorakennukseen ja Raamattuun. Myös hiljentymisen kokemus on tärkeä. Kirkkovartiin voi liittyä esimerkiksi kirkkosalin tai -rakennuksen esittely, alttarin rakennus, kynttilän polttaminen, kellon tai triangelin soitto, tuttuja lastenvirsiä sekä Raamatun kertomuksia, jotka kerrotaan lapselle ymmärrettävällä kielellä. (Jäppinen 2004, 245–247.)

Uskontokasvatuksen tavoitteiston mukaan lapsella tulee olla mahdollisuus hiljentymiseen. Hiljentymisellä tarkoitetaan usein pysähtymistä tai keskittymistä, rauhoittumista ja rentoutumista. Uskontokasvatuksessa hiljentymisellä viitataan hiljentymiseen pyhän edessä. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 69–70.) Hiljaisuus on osa lähes jokaista uskontoa. Hiljentymisen hetket luovat yhteisöllisyyttä ja läheisyyttä riippumatta siitä, mihin

uskontokuntaan lapsi kuuluu. Hiljentymisen luo pohjaa myös rukoukselle. (Kirkkohallitus/Kasvatus ja nuorisotyö 2005, 3.)

Hiljentymisen ei sulje pois ymmärrystä, puhetta tai keskustelua, mutta hiljaisuuden aikana sanojen merkitys syvenee. Hiljaisuuden ei tarvitse ajatella olevan passiivista, vaan aktiivista avautumista pyhän läsnäoloon. (Jokela 2011, 60.) Lapselle hiljaisuus merkitsee pysähtymistä, rauhoittumista ja läsnäoloa. Nämä tunteet perustuvat olemiseen, eivät tapahtumiseen tai tapahtumattomuuteen. Rituaalit voivat auttaa lasta hiljentymään. Osa päivähoiton hiljaisuuden ja hiljentymisen kokemuksista syntyy myös silloin, kun niihin ei edes pyritä. Aamun varhaiset heräämishetket, uuvuttavan jumpan tai retken jälkeinen rauhoittunut hetki ruokapöydässä, intensiivisesti lapsen maailmaansa sulkeva leikkihetki tai päiväunituokio antavat mahdollisuuden olla osallinen omasta ja yhteisestä hiljaisuudesta. (Heinonen 2002, 33–34.)

4.5 Hengellinen musiikki

Lapsi voi ilmaista uskoaan ja osallistua uskonnollisiin toimituksiin luontevasti laulamalla, soittamalla, liikkumalla tai kuuntelemalla. Yleisesti ottaen musiikki tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua. (Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissyhmä 2008, 17.)

Virsimusiikki ja hengelliset laulut voivat olla tie kristinuskon sanomaan. Musiikin ja laulujen kautta myös vierasta kieltä puhuva lapsi saa mahdollisuuden tutustua uskontoon. Musiikki soveltuu uskontokasvatusmenetelmäksi monikulttuurisessakin ympäristössä, sillä loppujen lopuksi musiikki itsessään on sanaton, yleismaailmallinen kieli. Myös laululeikit toimivat uskontokasvatusmenetelmänä. Leikit helpottavat entisestään laulujen sanoman ymmärtämistä. (Hongisto-Åberg 1994, 19.)

4.6 Yhteistyö seurakunnan kanssa

Seurakunnat pitävät yleensä aktiivisesti yhteyttä alueensa päivähoiton yksiköihin. Seurakunta ei kuitenkaan milloinkaan valvo tai kontrolloi päivähoiton uskontokasvatusta tai uskontokasvatusmenetelmiä. Yhteistyötä seurakuntien kanssa kuitenkin tehdään suhteellisen paljon. Yhteistyömuodot voivat olla vaikkapa kirkkokäyntejä juhlapyhinä tai kirkkorakennukseen tutustumista muina aikoina. Myös päivähoitossa voi-

daan pitää kirkollinen hartaushetki, jonka seurakunnan työntekijä järjestää. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 62–71.) Nykyään seurakunnat tukevat päivähoidon uskontokasvatusta niin sanotulla mentor- tai kummitoiminnalla (Hilksa 2004, 85). Mentori tai päiväkotikummi on paikallisen seurakunnan työntekijä, joka toimii päivähoidon työntekijöiden konsulttina (Saarinen 2002, 15–16).

Seurakunnilla ja päivähoidolla on kuitenkin osittain erilaiset lähtökohdat uskontokasvatukselle. Seurakunnan kasvatustoimintaan liittyy oleellisesti yksilön vakaumuksen kehittäminen. Tämä ei kuulu päivähoiton uskontokasvatuksen tavoitteisiin. Vaikka päävastuu uskontokasvatuksesta on aina päivähoidolla, tarjoaa yhteistyö seurakunnan kanssa kuitenkin usein tervetullutta apua, materiaalia ja asiantuntijuutta. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 83–86.) Mikäli uskontokasvatusta päivähoidossa toteuttaa vieraileva seurakunnan edustaja, hän edustaa tiettyä uskonnollista yhteisöä, mikä voi tarkoittaa sitä, etteivät kaikki lapset voi osallistua hänen järjestämäänsä tuokioon (Hilksa 2004, 85.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOTEUTUS

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kartoittaa, mitä päivähoiton uskontokasvatus mikkeliläisissä päiväkodeissa on, selvittää, minkälaisia menetelmiä päiväkotien uskontokasvatuksessa käytetään sekä kartoittaa, miten eri uskontokunnat ja uskontokuntiin kuulumattomat lapset on huomioitu päivähoidossa uskontokasvatusta toteuttaessa. Tavoitteenani on muodostaa käsitys siitä, mitkä tekijät määrittävät uskontokasvatuksen järjestämistä; niin lainopilliset määräykset kuin työntekijöiden henkilökohtaisetkin käsitykset.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä on päivähoiton uskontokasvatus, miksi sitä järjestetään ja mihin tutkimuskohteena olevien päiväkotien työntekijät kokevat uskontokasvatuksella pyrittävän?

2. Miten uskontokasvatus käytännössä toteutuu tutkimuskohteena olevissa mikkeli­läisissä päiväkodeissa?
3. Miten em. päiväkodeissa on huomioitu eri uskontokunnat uskontokasvatusta järjestettäessä?

5.2 Opinnäytetyön toteutusmenetelmä ja aineistonkeruu

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Yksinkertaisimmillaan kvalitatiivinen ote on selitettävissä aineiston muodon ei-numeraalisena kuvauksena. (Eskola & Suoranta 2005, 13.) Laadullinen tutkimus keskittyy usein pieneen tapausjoukkoon, jota pyritään analysoimaan ja sitä kautta ymmärtämään mahdollisimman perusteellisesti ja kokonaisvaltaisesti; aineiston tieteellisyyden perustana ei ole määrä vaan laatu. Kvalitatiivinen tutkimus ei myöskään vaadi ennako-olettamuksia eli hypoteeseja. Laadullista tutkimusta leimaa monesti myös aineistolähtöisyys: teoriaa lähdetään rakentamaan aineistosta käsin. Tutkijan ja kohteen suhde on monesti subjektiivinen – tutkijan omat mielipiteet ja arvot vaikuttavat lopputulokseen ja analyysiin. (Eskola & Suoranta 2005, 14–24.)

Ennen opinnäytetyöprosessin aloittamista hain opinnäytetyöni tutkimukselle tutkimusluvan päivä­hoidon esimieheltä. (LIITE 1.) Tutkimuskohteenani olivat mikkeli­läiset kunnalliset päiväkodit sekä päiväkodin työntekijöiden tapa toteuttaa uskontokasvatusta. Aineisto kerättiin anonyymisti kyselylomakkeella, joka sisälsi niin avoimia kuin monivalintakysymyksiäkin. (LIITE 2.) Menetelmä sopi tähän opinnäytetyöhön siksi, että yksiköitä, joista tietoa kerättiin, on paljon, ja haastattelu­aikojen sopiminen ja niiden toteutuminen olisi ollut jokseenkin kuormittavaa niin päivä­hoidon henkilöstön kuin omaltakin kannaltani. Nimettömänä täytettävä kyselylomake mahdollistaa sen, että osittain myös hyvin henkilökohtaisesta aihealueesta on helpompi kertoa. Metsämuuronen (2008, 39–40) kuvaa, että strukturoitu lomakekysely, jossa on valmiit kysymykset ja niiden esitys­järjestys on kaikille sama, on tehokas tapa kerätä tietoa silloin, kun otanta on suuri ja vastaajat edustavat melko yhtenäistä ryhmää. Myös tämän vuoksi lomakekysely oli sopivin tiedonkeruumenetelmä opinnäytetyössäni.

Kyselylomakkeita saatteineen lähetettiin yhteensä 22 kappaletta. Vastaus palautui 15 päiväkodista. Olin ohjeistanut saatteessa, että mikäli päiväkodissa niin halutaan, voi-

daan kyselylomake monistaa eri ryhmissä työskentelevien työntekijöiden täytettäväksi. Yksi päiväkotit oli hyödyntänyt tämän mahdollisuuden, joten aineistona käyttämiäni kyselylomakkeita palautui yhteensä 18 kappaletta.

Tutkimuskysymykseni pyrin pitämään hyvin selkeinä ja yksinkertaisina. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni sain vastauksia niin kirjallisuudesta kuin toisaalta myös kyselylomakkeeseen vastanneilta. Sain koottua uskontokasvatuksen määritelmän, joka koostuu niin ylemmän tahon kansallisista linjauksista kuin työntekijöiden henkilökohtaisista kokemuksista ja ajatuksistakin. Kysymyksillä 3, 10 ja 11 tiedusteltiin työntekijöiden omia ajatuksia uskontokasvatuksen järjestämisestä. (LIITE 2.)

Toinen ja kolmas tutkimuskysymys muovasivat kyselylomakkeen kysymyksiä selkeästi. Kyselylomakkeeseen pyrin kokoamaan erilaisia kysymyksiä, jotka vastaavat nimenomaan näihin tutkimuskysymyksiin. Erityisesti käytännön menetelmiin liittyviä kysymyksiä olivat kysymykset 4-7 ja muiden uskontokuntien huomioimiseen liittyviä kysymykset 8 ja 9. (LIITE 2.)

5.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysitapana oli sisällönanalyysi. Se on Tuomin ja Sarajärven (2009, 91) mukaan perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Aineiston kerättyäni kävin kaikki kyselylomakkeet pääpiirteisesti läpi, rajasin entisestään tutkimuskysymyksiäni, valikoin aineistosta tutkimuskysymyksiäni palvelevat vastaukset, keräsin vastaukset yhteen, luokittelin ne ja kirjoitin yhteenvedon. Kaiken kaikkiaan vastaajat eivät olleet kirjoittaneet lomakkeisiin paljoakaan ylimääräistä tietoa, joka ei olisi kuulunut opinnäytetyöni nimenomaiseen aihepiiriin.

5.4 Opinnäytetyön eettisyys

Uskonto on hyvin henkilökohtainen asia. Vaikka kyseessä olikin työntekijöille kohdistettu kysely, jossa ei tiedusteltu suoraan heidän henkilökohtaiseen uskonelämäänsä liittyviä asioita, oli kysely kuitenkin osittain hyvinkin henkilökohtaisiin kokemuksiin liittyvä. Kyselylomakkeen 10. ja 11. kysymykset koskivat uskontokasvatuksen toteuttamisen helppoutta tai haasteellisuutta sekä työntekijän omaa tapaa toteuttaa uskonto-

kasvatusta. Kyselyn toteuttaminen nimettömänä onkin ehdoton vaatimus eettisyyden vaalimiseksi. Opinnäytetyön valmistuttua tuhosin palautetut kyselylomakkeet.

5.5 Opinnäytetyön luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on Kanasen (2010, 69–71) mukaan hankalaa määritellä. Ei ole olemassa selkeää näkemystä laadullisen tutkimuksen luotettavuuskysymyksistä. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä dokumentoimalla tutkimuksen teon vaiheet esimerkiksi kirjoittamalla päiväkirjaa tutkimuksen etenemisestä. Tehdyt ratkaisut ja valinnat perustellaan ja kirjataan ylös. Myös tulkinnan tekoon kiinnitetään erityistä huomiota ja pyritään puolueettomuuteen. Yksi luotettavuuden varmentamistapa on luetuttaa aineisto ja tulkinta henkilöllä, jota tutkimus koskee. Luotettavuutta tuo myös suuri otanta.

Oman opinnäytetyöni luotettavuutta olen pyrkinyt lisäämään erityisesti kirjaamalla tarkasti ylös tekemäni ratkaisut ja noudattamani aikataulut. Aineistoa analysoidessani pyrin mahdollisuuksieni mukaan puolueettomuuteen ja välttämään ylitulkintoja. Palasin säännöllisin väliajoin alkuperäisen aineiston ääreen. Analyysin loppuvaiheessa myös luetutin sen muutamalla päiväkodissa kasvattajana työskentelevällä henkilöllä, jotka kuitenkin eivät työskentele suoraan alueella, jolla opinnäytetyö on toteutettu.

6 KYSELYN TULOKSET

Seuraavassa esitellään teetetyt kyselyn tulokset. Kysymykset on jaoteltutaustatietoja kartoittaviin (kyselylomakkeen kysymykset 1-2), uskontokasvatusta ja sen tavoitteita määrittäviin (kysymys 3), uskontokasvatuksen toteutusta koskeviin (kysymykset 4-7), eri uskontokuntien ja vanhempien toiveiden huomioimista käsitteleviin (kysymykset 8-9, 12) sekä työntekijöiden omia kokemuksia kartoittaviin (kysymykset 10-11) kysymyksiin.

6.1 Taustatiedot

Kun työntekijöiltä kysyttiin, onko lapsiryhmässä, jossa he pääsääntöisesti työskentelevät, muihin kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia lapsia, vastasi 10 myöntävästi ja 8 kieltävästi. He kertoivat, että ryhmissä on edustettuina islaminusko, Jehovan todistajat, luonnonuskonto sekä helluntaiseurakunta. Lisäksi mainittiin muutama uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton lapsi. Tutkimuskohteena olevista päiväkodeista siis löytyy uskonnollista monimuotoisuutta, mikä vaikuttaa uskontokasvatuksen järjestämiseen.

Työntekijöiltä kysyttiin myös, minkä ikäisten lasten parissa he pääsääntöisesti työskentelevät. Hajonta oli suuri, vastanneet työskentelivät kaikenikäisten päivähoidon piirissä olevien lasten kanssa aina yhdestä ikävuodesta esikouluikäisiin asti.

6.2 Uskontokasvatus ja sen tavoitteet työntekijöiden määrittelemänä

Vastaajien tuli määritellä, mihin heidän mielestään päivähoidon uskontokasvatuksella pyritään. Lähes puolet vastaajista nosti esille kirkkovuoden eri juhlapyhistä (esimerkiksi adventti, joulu ja pääsiäinen) ja niiden synnystä kertomisen oleellisimpana pyrkimyksenä päivähoidon uskontokasvatuksessa. Tärkeänä koetaan myös tutustuminen kristillisiin perinteisiin ja perinteiden siirtäminen eteenpäin. Lapsen tulee vastaajien mukaan saada uskontokasvatuksen kautta tutustua omaan uskontoonsa ja sen perusteisiin sekä tapakulttuuriin.

”Pyritään kertomaan perinteisten juhlapyhien synnystä, esim. adventit, pääsiäinen, mutta ei tuoda uskontoa liiaksi esille.”

”Pyritään kristillisen perinteen määrittämiseen lapsille (esim. juhlapyhät.)”

Uskontokasvatuksen pyrkimyksenä nähdään myös se, että lapsi saa kokea turvallisen, kunnioittavan, rauhallisen ja hyväksyvän ilmapiirin. Vastaajien mukaan lapsen tulee saada pohtia ja kysyä sekä hiljentyä ja ihmetellä. Uskonto on monen vastaajan mukaan osa kulttuuria, historiaa ja sivistystä; uskontokasvatus siis luo omaa pohjaansa

näiden osa-alueiden tuntemiselle ja ymmärtämiselle. Uskontokasvatuksella pyritään vastaajien mukaan myös siihen, että lapsi oppii käsittelemään eettisiä kysymyksiä: esimerkiksi mikä on oikein ja mikä väärin, miten ihmissuhteissa toimitaan ja mitä merkitsee anteeksi pyytäminen ja antaminen?

”Uskonto on osa kulttuuriamme, historiaamme ja sivistystämme. Lapset tulevat kuulluiksi pohdintoineen ja kysymyksineen. Perinteet ja juhlapyhät tulevat tutuiksi. Lapset tutustuvat Taivaan Isään ja Jeesukseen.”

”Lapsille luodaan rauhallinen hetki, jossa on luottavainen tunnelma. Lapsi saa tuoda omia ajatuksia ja mielipiteitään esille.”

Muita mainittuja pyrkimyksiä olivat tutustuminen kristinuskoon arjessa (esimerkiksi rukous tai hengelliset laulut), rakennusmateriaalin kerryttäminen lapsen uskossa kasvamiseen, kotikirkkoon tutustuminen sekä eettisen keskustelun mahdollistaminen jatkossa.

”Rauhoittumaan arjen keskellä. Luomaan turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri kaikille tuoda omia ajatuksiaan ilmi. Opettaa hiljentymisen ja rauhoittumisen merkitys tässä hektisessä maailmassa. Olemme kaikki samanarvoisia ja tärkeitä.”

6.3 Uskontokasvatuksen toteuttamistiheys ja -tilanteet

Kun lomakkeessa kysyttiin, kuinka usein uskontokasvatusta toteutetaan, kertoi 11 vastaajaa uskontokasvatusta toteutettavan säännöllisesti esimerkiksi viikoittain tai kuukausittain. Tarpeen mukaan, esimerkiksi uskonnollisten juhlapyhien lähestyessä, uskontokasvatusta toteutettiin viidessä ryhmässä. Vain yksi vastaaja kertoi uskontokasvatusta toteutettavan satunnaisesti ja yhdessä ryhmässä uskontokasvatusta ei toteuteta ollenkaan.

Uskontokasvatuksen toteutustilanteista kysyttiin myös. Vastausvaihtoina uskontokasvatuksen toteutustilanteiksi olivat yhteiset uskontokasvatustuokiot, yhteiset aamu- tai päiväpiirit (tai muut vastaavat tilanteet), spontaanit hetket, kun lapsi esimerkiksi esit-

tää uskonnollissävyytteisen kysymyksen sekä ”muulloin”. Valitessaan viimeisen vastausvaihtoehdon työntekijän tuli kuvailla tilannetta, jossa uskontokasvatusta toteutetaan. Vastaajat kertoivat, että uskontokasvatusta toteutetaan eniten yhteisissä uskontokasvatustuokioissa ja spontaanisti lapsen esittäessä uskonnollissävyytteisen kysymyksen. Vajaa kolmasosa kertoi uskontokasvatusta toteutettavan yhteisissä aamu- tai päiväpiireissä tai muissa vastaavissa tilanteissa. Muita mainittuja uskontokasvatustilanteita olivat seurakunnan järjestämät tilaisuudet, tutustumiskäynnit kirkkoon ja seurakuntataloon sekä seurakunnan työntekijöiden vierailukäynnit.

6.4 Vastaajien käyttämät uskontokasvatusmenetelmät

Uskontokasvatusmenetelmistä lomakkeessa oli kaksi kysymystä, joista ensimmäinen oli monivalintakysymys, johon oli koottu valittavaksi tavallisimmat uskontokasvatusmenetelmät sekä mahdollisuus kertoa jostain muusta käytössä olevasta menetelmästä. Tätä seurasi avoin kysymys, johon päiväkotien työntekijät saivat vastata kertoen vapaasti käyttämistään uskontokasvatusmenetelmistä.

Uskontokasvatusmenetelmistä vastattiin yleisimmin käytettävän lauluja ja loruja, seurakunnan järjestämiä tuokioita sekä avointa ja vapaata keskustelua. Muita käytössä olevia tapoja ovat leikki ja draama, ruokarukous ja uskonnollissävyytteiset askartelut. Vastaajat kertoivat myös rakentavansa alttarin, jonka ääressä vietetään hartaushetkiä tai pidetään pyhäkoulua. Näihin hetkiin moni kertoi liittyvän yleensä muun muassa kynttilöiden polttamisen, valkean liinan, Lasten Raamatun, kellon tai triangelin soiton, alku- ja loppulaulun, uskonnollisten kertomusten sekä rukouksen.

”Pyhäkoulutuokioilla kokoonnumme yhteen piiriin, kynttilä on keskelämmme. Usein valkea liina pöydällä ja Lasten Raamattu. Joku lapsista soittaa aina kelloa, kun tuokio alkaa. Seuraa aina sama tuttu alkulaulu, jonka jälkeen seuraa päivän teema (esim. joku Raamatunkertomus). Toteutustapa vaihtelee, aina on mukana musiikkia/laulua ja pieni rukous. Hetki päättyy kellonsoittoon merkinä loppumisesta.”

Tämän lisäksi kirjallisuutta, kertomuksia, pöytänukketeatteria, lattiakuvia, flanellotau-luja, äänitteitä, tanssia ja elävöittäviä esineitä – jopa ruokaa – käytetään uskontokasva-

tusvälineinä. Erillistä tapahtumista tai tuokioista mainittiin pyhäkoulu, Kynttilähetki-hartaus, joul- ja pääsiäiskirkot, pääsiäisvaellus sekä lasten jumalanpalvelus Mukulamessu.

”Raamatun kertomuksia olemme käyneet eri tavoilla toteutettuina. Lainaamme seurakunnalta esim. flanelloja, käytössämme on erilaisia lasten kirjoja, nukketeatterina joskus, meillä on oma talon rukous, laulamme virsiä, mukulamessulaulut ovat kovassa käytössä. Rukoushelmet olemme kerran tehneet. Seurakunnan työntekijä käy säännöllisesti pitämässä hartaushetken koko talolle.”

Työntekijät kertoivat myös, että päiväkodeissa lauletaan virsiä ja hengellisiä lauluja sekä keskustellaan avoimesti uskonnollisista kysymyksistä. Mikäli lapsen elämää sivuavat esimerkiksi häät, hautajaiset tai kaste, käsitellään näitä asioita monesti muidenkin lasten kanssa. Uskonnollista kirjallisuutta ja Raamatun kertomuksia luetaan. Joissakin päiväkodeissa on käytössä ruokarukous tai päiväkodin oma rukous. Vastauksista ilmeni myös, että lapsille kerrotaan kirkollisista juhlapyhistä ja vietetään niitä päiväkodin arjessa.

”Hyvin tunnustuksettomasti lauluja ja askarteluja kunkin ajankohtaisen teeman mukaan. Juhlapäivistä mainitaan syy, miksi vietetään.”

”Ruokarukous tai joku muu rauhoittumiskeino. Jos lapsen elämää sivuaa syntymä, kuolema, häät ym. käymme asiaa keskustellen läpi.”

6.5 Eri uskontokuntien ja vanhempien toiveiden huomioiminen

Päiväkodin työntekijöiltä kysyttiin, miten eri uskontokunnat on huomioitu uskontokasvatusta järjestettäessä, mikäli ryhmässä on muuhun kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia lapsia. Lähes kaikki vastaajat painottivat, että lupa osallistumisesta kysytään aina vanhemmilta ja että vanhempien toiveet huomioidaan arjessa. Osa vastaajista kertoi, että tarvetta erityiselle huomioimiselle ei ole ollut – kaikki lapset osallistuvat uskontokasvatukseen, vaikka ryhmässä muuhun kuin evankelis-luterilaiseen

kirkkoon kuuluvia lapsia olisikin. Vastaajien mukaan muiden uskontokuntien edustajille ole järjestetty erityistä uskontokasvatusta, vaan perheet järjestävät sen itse.

Kun kyselyssä tiedusteltiin, miten päiväkodissa toimitaan tilanteessa, jossa kaikki lapset eivät osallistu uskontokasvatukseen, kertoi puolet vastaajista hyvin lyhyesti, että lapsille järjestetään ”jotakin muuta” toimintaa eri tilassa. Vastaajien mukaan perheen vakaumus huomioidaan aina, kaikki toiminta on vapaaehtoista ja toiminnasta voi kieltäytyä. Moni mainitsi, että lapsi saattaa olla poissa hoidosta uskontokasvatuksen ajan; hänet tuodaan hoitoon myöhemmin, haetaan aikaisemmin tai järjestetään vapaapäivä.

”Kysytään vanhemmilta, saavatko lapset osallistua yhteisiin Kynttilähetkiin ja jos eivät saa, tekevät silloin jotain muuta.”

”Joku päiväkodin aikuisista on lasten kanssa silloin kun muut ovat uskontokasvatustapahtumassa. Tai sitten vanhemmat järjestävät oman lapsensa hoidon.”

Päiväkotien työntekijöitä kysyttiin vielä, miten päiväkodissa huomioidaan vanhempien toiveet uskontokasvatuksen toteuttamisesta kunkin lapsen kohdalla. Lähes kaikki vastaajat kertoivat, että vanhempien toiveet, mielipiteet ja ajatukset uskontokasvatuksen järjestämisestä ja kunkin lapsen osallistumisesta kartoitetaan muun muassa kirjeitse, kasvatuskumppanuuskeskusteluissa tai vanhempainilloissa, ja että vanhempien toiveet otetaan huomioon ja niitä kunnioitetaan. Vastaajat kertoivat, että kaikki toiminta on vapaaehtoista ja vanhemmat voivat kieltäytyä siitä. Uskontokasvatusmenetelmät esitellään vanhemmille ja tarvittaessa lapsille suunnitellaan vanhempien toiveesta muuta toimintaa.

”Kysymme vanhemmilta aina toimintakauden alussa ihan kirjallisesti haluavatko he lapsensa osallistuvan pyhäkouluun tai seurakunnan järjestämiin hetkiin. Jos eivät halua, niin lapsi ei vaan niihin osallistu.”

”Vanhemmilta kysytään suoraan aloituskeskustelussa suhtautumisesta uskontokasvatukseen.”

6.6 Uskontokasvatus – haaste vai luonnollinen osa päiväkodin arkea?

Uskontokasvatuksen toteuttamisen helppous tai haasteellisuus jakoi vastaajien mielipiteitä. Kolmasosa vastaajista koki uskontokasvatuksen toteuttamisen helppona ja luonnollisena, jopa mielenkiintoisena ja antoisana. Vajaa neljäsosa vastaajista koki uskontokasvatuksen järjestämisen toisinaan helppona ja toisinaan haasteellisena esimerkiksi käsiteltävästä aiheesta riippuen. Saman verran vastaajia koki uskontokasvatuksen haasteellisena.

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneiden kokemukset uskontokasvatuksen järjestämisestä.

Uskontokasvatuksen toteuttamisesta helppoa ja luonnollista tekee vastaajien mukaan ajatus siitä, että se on luonnollinen ja tavallinen osa päiväkodin elämää. Tietoa ja materiaalia koetaan olevan tarjolla. Kirkolliset juhlapyhät ovat luonnollinen osa arkea ja sitä kautta esillä, mikä helpottaa uskontokasvatuksen toteuttamista. Moni vastaaja kuvasi lasten innostuneisuuden ja avoimuuden positiiviseksi ja helpottavaksi tekijäksi. Uskontokasvatustuokioiden tunnelman kuvattiin olevan jopa tunteellinen; lämmin, läheinen ja avoin vuorovaikutus sekä antoisat keskustelut varsinkin hieman vanhempien lasten kanssa tekevät uskontokasvatuksesta helppoa. Myös oma lapsuuden tai nuoruuden seurakuntatausta sekä kirkollinen koulutus helpottavat vastaajien mukaan uskontokasvatuksen toteuttamista.

”Koen sen tärkeänä ja luonnollisena, yksi hetki monien pk-hetkien joukossa.”

”Tietoa lasten uskontokasvatuksesta on saatavilla paljon, samalla lailla kuin muistakin lastenkasvatusta käsittelevistä asioista; sitä on opiskeltava ja toteutettava käytännössä lasten kanssa. Uskontokasvatusta on mahdollisuus oppia, kun sitä asiaa pitää tärkeänä.”

Vastaajat kertoivat, että uskontokasvatuksen toteuttaminen on erityisen haasteellista, mikäli työntekijä ei itse ole uskonnollinen. Muita haasteellisuutta aiheuttavia tekijöitä ovat muun muassa se, ettei koulutus antanut tarpeeksi valmiuksia, ja se, että perinteet tuntuvat olevan katoamassa kokonaan. Myös asioiden tuttuus nähdään vaikuttavana tekijänä; itselle vieraammista asioista on hankalampaa puhua lapsille. Joitakin uskonnollisia asioita koetaan olevan vaikea selittää lapsen tajuisesti. Eräs työntekijä mainitsi, että tietoja eri uskontokunnista pitäisi päivittää ja saada koulutusta uskontokasvatuksen toteutuksesta muiden kuin evankelis-luterilaisen kirkon jäsenille. Myös ryhmän lasten iso ikähaarukka ja kielimuuri mainittiin uskontokasvatuksen toteuttamista vaikeuttavana tekijänä.

”Haasteellisena. Kristilliset perinteet ovat katoamassa kokonaan (!) Suomen kouluista ja päiväkodeista. Esim. tällä hetkellä olen ainoa päiväkodissamme, joka haluaa näitä hetkiä pitää.”

”Haasteellisena, kun itse ei ole kovin uskonnollinen eikä omassa koulutuksessa ole ollut uskonto-ohjausta.”

Kyselyssä tiedusteltiin myös, mitkä tekijät vaikuttavat työntekijän tapaan toteuttaa uskontokasvatusta. Lähes puolet vastaajista kertoi oman vakaumuksen ja kristillisen kasvatuksen vaikuttavan eniten. Oma asenne ja kokemukset sekä suvaitsevaisuus kaikkia näkemyksiä kohtaan vaikuttavat myös. Aiheen kokeminen tärkeänä sekä ajatus siitä, että uskontokasvatus kuuluu laadukkaan varhaiskasvatuksen kokonaisuuteen, nähdään myös uskontokasvatuksen toteutustapaan vaikuttavina tekijöinä. Luonnollisesti myös lapsiryhmän koko, lasten ikä ja käytössä oleva materiaali vaikuttavat. Mui-

ta mainittuja vaikuttavia asioita olivat lasten mielenkiinto ja suunta, johon kysymykset ohjautuvat, kirkkovuoden juhlapyhät sekä työntekijän saama koulutus.

”Omat kokemukset ja muistot omasta lapsuudesta. Oma vakaumus.”

”Oma lapsuuden kodin opetus, lastentarhanopettajan koulutus sekä osallistuminen seurakunnan järjestämiin koulutuksiin.”

”Oma kristillinen suomalainen kasvatukseni. Koen tärkeänä perinteen siirtämisen.”

6.7 Yhteenveto

Yleisesti ottaen voidaan tutkimuskysymyksiini peilaten todeta, että päivähoiton uskontokasvatusta linjaavat ja siihen vaikuttavat erilaiset lait, yleinen tavoitteisto, varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmat niin valtakunnallisesti, paikallisesti kuin yksikkökohtaisestikin sekä toisaalta vanhempien ja huoltajien toiveet ja päivähoiton työntekijöiden henkilökohtainen tapa toteuttaa uskontokasvatusta. Uskontokasvatus toteutuu lukuisilla eri tavoilla, joita ovat esimerkiksi hengelliset laulut, seurakunnan tai päiväkodin henkilöstön järjestämät selkeästi uskonnolliset toimintatuokiot (esim. pyhäkoulu), avoin ja vapaa keskustelu sekä uskonnollisten juhlapyhien vietto. Eri uskontokunnat huomioidaan keskustelemalla etukäteen eri uskontokuntaan kuuluvan lapsen vanhempien kanssa heidän toiveistaan lapsen osallistumisen suhteen ja järjestämällä tarpeen tullen vaihtoehtoista toimintaa.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessin käännyttyä loppua kohden iloitsen edelleen suuresti siitä, että valitsin aiheen, jonka kanssa jaksoin vaikeuksista työskennellä yli puolen vuoden ajan. Opinnäytetyön teon myötä uskontokasvatus on aiheena ja työskentelyn osa-alueena noussut minulle entistä tärkeämmäksi. Olen opinnäytetyöprosessin myötä saanut todella paljon uutta tietoa ja näin ollen olen jo tätä kirjoittaessani etevämpi uskontokasvattaja kuin aiemmin. Odotan suuresti työelämään siirtymistä, jotta pääsen käyttämään hyväkseni opinnäytetyöni kautta saamiani tietoja.

Sain vastauksia tutkimuskysymyksiini, joskaan en aivan niin kattavasti kuin olisin toivonut. Teoriaosuus avasi näkökulmia päivähoidon uskontokasvatuksen sisältöalueilta sekä asiakirjoista, laeista ja asetuksista jotka sitä määrittävät. Kyselylomakkeen vastausten kautta sain tietoa tavoitteista, joita uskontokasvatuksen toteuttajat pitävät tärkeimpinä. Tutustuin erilaisiin tapoihin toteuttaa uskontokasvatusta sekä sain kyselylomakkeen vastauksista lukea erilaisia mielenkiintoisia ja eläviäkin kuvauksia siitä, miten uskontokasvatusmenetelmät toteutuvat käytännössä päiväkodin lapsiryhmässä. Jäin kuitenkin kaipaamaan enemmän kyselyyn vastanneiden kokemuksia eri uskontokuntien kohtaamisesta uskontokasvatusta järjestettäessä. Päiväkodeissa, joiden uskontokasvatusta tutkittiin, on edustettuina erilaisia uskontokuntia, mutta tietoa korvaavan toiminnan sisällöistä tilanteissa, joissa lapsi ei voi yhteiseen uskontokasvatukseen osallistua, oli niukasti. Minulle jäi mielikuva siitä, ettei korvaava toiminta ole uskonnollis-katsomuksellisiin sisältöihin liittyvää. Miten vähemmistöryhmien uskontokasvatus siis toteutuu päiväkodissa, jonka lakisääteisenä tehtävänä on tuottaa kaikille lapsille uskontokasvatusta osana varhaiskasvatuspalveluja?

Minun olisi myös kannattanut rajata opinnäytetyöni koskemaan vain joko 0-5 -vuotiaita tai esiopetusikäisiä. Vaikka esiopetus nähdään osana varhaiskasvatusta, ja uskontokasvatus toteutuu päiväkodeissa käytännössä monesti koko lapsiryhmälle yhteisenä toimintana riippumatta siitä, onko kyseessä esiopetusikäinen vai ei, olisi kyseinen rajanveto tuonut vielä osaltaan tarkempia tutkimustuloksia. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen uskontokasvatuksen tavoitteet poikkeavat toisistaan kuitenkin hiukan.

Mielestäni opinnäytetyöni on kuitenkin onnistunut ja tekijäänsä tyydyttävä kokonaisuus. Olen jokseenkin tyytyväinen kyselylomakkeeni muotoon ja kysymyksiin, vaikkakin myöhemmin ymmärsin, että minun olisi tarkemmin pitänyt tiedustella esimerkiksi eri uskontokuntiin kuuluvien tai uskontokuntiin kuulumattomien lasten uskontokasvatuksen toteutuksesta tilanteissa, joissa vanhempien toiveesta lapset eivät lainkaan osallistu suurilta osin omaan kristilliseen maailmankuvaamme pohjaavaan uskontokasvatukseen. Vastausprosentti oli laskutavasta riippuen noin 75 eli mielestäni yllättävänkin hyvä, johon olen myöskin tyytyväinen.

Lomakekysely oli menetelmänä mielestäni onnistunut valinta. Kasvokkain tapahtuvalle haastattelulla olisi varmasti saanut myös paljon tietoa, ehkä tarkempaakin, mutta vastaajien suuren määrän ja aiheen osittaisen henkilökohtaisuuden vuoksi olen tyytyväinen valintaani. Olisi ollut mielenkiintoista myös päästä seuraamaan erilaisia uskontokasvatustuokioita, ja pitkän aikavälin havainnointi olisikin varmasti tuottanut kattavan aineiston analysoitavaksi. Aineistoa oli kuitenkin lomakekyselyä aineistonkeruumenetelmänä käytettyäni miellyttävä käsitellä niin lomakkeiden lukumäärän kuin vastausten sisältörikkoudenkin vuoksi.

Päivähoidon uskontokasvatuksen yleinen tavoitteisto ja kyselyyn vastanneiden näkemykset uskontokasvatuksen pyrkimyksistä kohtaavat toisensa erittäin hyvin. Vastaajista suuri osa piti oleellisimpana kertoa kirkkovuoden eri juhlapyhistä ja niiden synnystä sekä siirtää kristillisiä perinteitä. Nämä ovat ydinasioita myös hoito- ja kasvuympäristölle asetetun tavoitteen mukaan (Kallioniemi 2008, 11). Vastaajat kuvailivat tavoitteeksi myös turvallisen, kunnioittavan, rauhallisen ja hyväksyvän ilmapiirin syntymisen, pohdinnan, kysymisen ja ihmettelyn mahdollisuuden antamisen sekä hiljentymisen. Nämä ovat myös hoidolle ja kasvatukselle sekä lapsen toiminnalle ja kasvatukselle asetettujen tavoitteiden mukaan oleellisimpia teemoja uskontokasvatusta järjestettäessä (Kallioniemi 2008, 11).

Uskontokasvatuksen toteutustilanteista ei noussut esille mitään yllättävää. Vain yksi vastaaja herätti erityistä mielenkiintoa toteamalla, ettei heidän päiväkodissaan järjestetä varsinaista uskontokasvatusta lainkaan. Arveluiden varaan jää, mitä hän ”varsinaisella” tarkoittaa, ja toteutuuko lakisääteinen uskontokasvatus näin ollen millään tavalla kyseisessä päiväkodissa.

Verratessani saamiani tuloksia uskontokasvatusmenetelmien käytöstä esimerkiksi muihin vastaavankaltaisiin opinnäytetöihin, jotka on toteutettu eri alueilla, löytyy yhtäläisyyksiä (ks. esim. Ikäläinen 2008, Talvitie 2010). Esille nousseet menetelmät ovat kaikessa moninaisuudessaan tuttuja ja niiden toteuttaminen onnistunee esimerkiksi työntekijän koulutuksesta tai omista uskomuksista riippumatta.

Uskontokasvatusmenetelmiä on ilahduttavan paljon ja moninaisesti toteutettavissa. Toteutustapa on näin ollen joustavasti valittavissa työntekijän omien mieltymysten ja vahvuuksien mukaan; kädentaitoja hyvin ohjaava työntekijä voi toteuttaa uskontokas-

vatusta askartelun keinoin, kun taas mielummin keskustelua herättelevä työntekijä voi ottaa avukseen esimerkiksi erilaiset tarinat.

Yhteistyö vanhempien kanssa on tulosten mukaan vahvasti esillä uskontokasvatusta järjestettäessä. Lupa lapsen osallistumisesta kysytään ja vanhempien toiveet huomioidaan kaikessa arjen toiminnassa. Tätä painotetaan myös alan kirjallisuudessa (ks. esim. Saarinen 2002, 15, Ahteenmäki-Pelkonen 1992, 82).

Opinnäytetyöni tulosten mukaan monikulttuurisuus, uskonnollinen moninaisuus ja uskontokuntiin kuulumattomat lapset tuovat ryhmään oman erityisen lisänsä, joka on erittäin tärkeää huomioida niin vanhempien kanssa työskennellessä kuin kasvatusta lapsikohtaisesti toteutettaessa. Monikulttuurisuus ja uskonnollinen moninaisuus voivat tuoda mukanaan erilaisia haasteita, mutta osa työntekijöistä kokee uskontokasvatuksen toteuttamisen tästä huolimatta mielekkäänä. Saamani tulokset monikulttuurisuuden huomioimisesta ovat samansuuntaisia esimerkiksi Murasen ja Pyykkösen (2003) opinnäytetyön tulosten kanssa.

Uskontokasvatuksen kokemisesta haasteellisena tai helppona ei siis voida vetää tiettyä linjaa tämän opinnäytetyön perusteella. Vastaukset vaihtelivat aina antoisana ja mielenkiintoisena kokemisesta vaikeaksi ja itselle epäluonnolliseksi. Riittämättömyyden, osaamattomuuden tai väärin vastaamisen pelon tunteet voivat Saarisen (2002, 14) mukaan hankaloittaa uskontokasvatuksen järjestämistä. Samankaltaisia teemoja nousi esille myös kyselylomakkeen vastauksien kautta. Oma uskonnollisuus tai sen puute mainittiin erityisesti haasteellisuutta aiheuttavana tekijänä, mikä myös Saarisen (2002, 14) mukaan on hyvin yleistä.

Monet erilaiset seikat vaikuttavat työntekijän tapaan toteuttaa uskontokasvatusta. Silja Lamminmäki-Vartian (2010) mukaan eri uskontojen kohtaaminen on työntekijöille haasteellista, ja eri uskontojen herättämät mahdolliset kielteiset tunteet vaikuttavat toiminnan toteutukseen erityisesti silloin, kun niitä ei tietoisesti tunnisteta ja käsitellä. Samansuuntaisia tuloksia sain myös omassa opinnäytetyössäni. Oma henkilökohtainen suhtautumistapa vaikuttaa kyselyyni vastanneiden mukaan todella paljon. Siinä missä kielteiset tunteet vaikuttavat selkeästi toimintaan, vaikuttaa samalla tavalla myös myönteinen suhtautuminen ja avoimuus uskonnollisille asioille, kuten kyselyyni vastanneet totesivat.

Koska opinnäytetyöni on toteutettu yhden kaupungin päiväkoteihin, eivät tulokset välttämättä ole yleistettävissä, eikä sille ole ehkä tarvettakaan. Saamani tulokset eivät ole välttämättä uusia ja sitä kautta merkittäviä, mutta kuten aiemmin on todettu, määrittävää tutkimusta tarvitaan koko ajan, koska yhteiskunta muuttaa muotoaan. Opinnäytetyöni on oma katsauksensa uskontokasvatukseen, ja ajateltavaa aihe kuitenkin antaa joka tapauksessa.

Jatkossa mielenkiintoinen työsarka ja tutkimuksen aihe voisi löytyä esimerkiksi juuri monikulttuurisuuden kohtaamisesta uskontokasvatusta järjestettäessä. Millaisia haasteita se käytännössä aiheuttaa, vai aiheuttaako? Millaisia toimivia toimintamalleja on kehitetty ja millaisia voitaisiin vielä kehittää? Onko kyseessä vain pääkaupunkiseudun ja ns. ruuhka-Suomen ilmiö vai kohdataanko haasteita myös pienemmissä kaupungeissa ja päiväkodeissa? Miten vähemmistöuskontoja edustavien tai uskontokuntiin kuulumattomien uskontokasvatus toteutuu käytännössä suomalaisessa päivähoitossa? Näiden kysymysten pohjalta voitaisiin lähteä tekemään hyvinkin laajaa tutkimusta monikulttuurisuudesta ja käytännön toimintamalleista suomalaisessa päivähoitossa.

Tutkia voitaisiin myös sitä, millaista on korvaava toiminta niiden lasten parissa, jotka eivät voi osallistua muun ryhmän kanssa uskontokasvatuksen toteutukseen vanhempien toiveesta. Pienen lapsen voi olla hyvin vaikea ymmärtää, miksi hän ei voi muun ryhmän kanssa osallistua retkelle tai opetustuokioon. Kokevatko nämä lapset jäävänsä ryhmän ulkopuolelle tai tulevansa jollakin tavalla syrjityksi? Millaista tarkoituksenmukaista korvaavaa toimintaa heille voitaisiin järjestää? Miten uskontokasvatus toteutuu niiden kohdalla, jotka eivät voi osallistua yhteisiin uskontokasvatustuokioihin?

Niin oman opinnäytetyöni kuin teoriakirjallisuudenkin mukaan uskontokasvatuksen toteuttaminen voi olla haasteellista. Opinnäytetyössäni olen eritellyt syitä, miksi näin koetaan. Tutkia voitaisiinkin siis vielä tarkemmin sitä, millaisia valmiuksia eri tutkimuksen suorittaneilla päivähoidon työntekijöillä on uskontokasvatuksen järjestämiseen, millaista lisäkoulutusta he kaipaavat ja miten haasteita voitaisiin vähentää.

LÄHTEET

- Ahteenmäki-Pelkonen, Leena 1993. Päivähoidon uskontokasvatus. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Eskelinen, Kaisa (toim.) 1983. Päiväkodin uskonnollinen kasvatus. Helsinki: Lasten Keskus.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Halme, Lasse 2008. Uskonto ja kasvatus vuorovaikutuksena. Helsinki: Lasten Keskus.
- Halme, Lasse 2010. Lapsen parhaaksi. Uskontokasvatus kokonaisvaltaisen ihmiskuvan valossa. Helsinki: Lasten Keskus.
- Heinonen, Leena 2002. Hiljaisuus ja hiljentyminen. Teoksessa Kaikille tilaa riittää. Päivähoidon uskontokasvatus. Hämeenlinna: Lasten Keskus, 28–35.
- Hiltunen, Aune 2008. Lapsen tapa elää todeksi uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt. Teoksessa Kangasmaa, Tiina, Petäjä, Heljä & Vuorelma, Päivi (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus, 69–73.
- Hilska, Päivi 2004. Monikulttuurisuuden kohtaaminen. Teoksessa Heinonen, Leena, Luodeslampi, Juha & Salmensaari, Leena (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 73–88.
- Hirvonen, Tatu 2010. Päiväkodin uskontokasvatuksessa kohtaavat vanhempien ennakkoluulot ja opettajien tahdikkaus. Kasvatus 1, 90–93.
- Hongisto-Åberg, Marja, Lindeberg-Piiroinen, Anne & Mäkinen, Leena 1994. Hip hoi, musisoi! Musiikki varhaiskasvatuksessa. Espoo: Fazer Musiikki.

Ikäläinen, Samuli 2008. Uskontokasvatus Pieksämäen kunnallisissa päiväkodeissa. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Jokela, Eero 2011. Hiljaisuus ja pysähtyminen. Teoksessa Mäkinen, Aulikki & Jokela, Eero (toim.) 40 tapaa kohdata Pyhä. Helsinki: Lasten Keskus.

Juusela, Pauli 2002. Uskontoa, etiikkaa vai kulttuuria? Artikkel. WWW-dokumentti. <http://www.vantaanlauri.fi/arkisto/2002/2002-11-26/ajankohtaista/keski>. Ei päivitystietoja. Luettu 26.7.2011.

Jäppinen, Tuija 2004. Kirkkovartti – hartaushetki päiväkodeille ja kouluille. Teoksessa Heinonen, Leena, Luodeslampi, Juha & Salmensaari, Leena (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 245–248.

Kallioniemi, Arto 2011. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus tiedonalana ja tutkimuskohteena. Teoksessa Salminen, Jaakko (toim.) Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Helsinki: Hakapaino, 31–52.

Kallioniemi, Arto 2005. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus monikulttuuristuvassa maailmassa. Teoksessa Hilska, Päivi, Kallioniemi, Arto & Luodeslampi, Juha (toim.) Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Kirjapaja Oy, 11–37.

Kallioniemi, Arto 2008. Uskontokasvatus varhaiskasvatuksessa. Kansanlastentarhasta päiväkotiin. Teoksessa Kangasmaa, Tiina, Petäjä, Heljä & Vuorelma, Päivi (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus, 9–23.

Kallioniemi, Arto 2009. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksesta ja sen tutkimisesta. Kolumni. WWW-dokumentti. <https://www.jyu.fi/edu/laitokset/lanka/lapsuudentutkimuksen-verkosto/kuukaudenkolumni-varhaiskasvatuksen-uskontokasvatuksesta-ja-sen-tutkimuksesta>. Ei päivitystietoja. Luettu 26.7.2011.

Kananen, Jorma 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 111. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kangasmaa, Tiina, Petäjä, Heljä & Vuorelma, Päivi 2008. Lapsen uskonnollinen kehitys. Teoksessa Teoksessa Kangasmaa, Tiina, Petäjä, Heljä & Vuorelma, Päivi (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus, 42–46.

Kaskinen, Anna-Mari 2004. Mukulamessu. Teoksessa Heinonen, Leena, Luodeslampi, Juha & Salmensaari, Leena (toim.) Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 235–238.

Kokkonen, Jarmo 2008. Uskonnollisuus ja hengellisyys lapsen maailmassa. Teoksessa Kangasmaa, Tiina, Petäjä, Heljä & Vuorelma, Päivi (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus, 74–81.

Kirkkohallitus/Kasvatus ja nuorisotyö 2005. Uskonnollisia ilmiöitä ihmettelemässä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Johdatus uskonnollis-katsomukselliseen orientaatioon. PDF-dokumentti.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/6BACD679FE43D052C225770C00420A14/\\$FILE/uskonnollisia_ilmioitaesite.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/6BACD679FE43D052C225770C00420A14/$FILE/uskonnollisia_ilmioitaesite.pdf). Luettu 29.7.2011.

Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisryhmä/Kirkon kasvatus ja nuorisotyö 2008. Lapsi on osallinen. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisen asiakirja. PDF-dokumentti.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/\\$FILE/Varhaiskasvatuksen_kehittamisen_asiakirja.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A135233A105C6571C225770000309FFB/$FILE/Varhaiskasvatuksen_kehittamisen_asiakirja.pdf). Luettu 26.7.2011.

Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Komulainen, Jyri 2008. Miksi tarvitsemme uskontokasvatusta? Yhteiskunnalliset muutokset haastavat kasvatuksen kentän. Teoksessa Kangasmaa, Tiina, Petäjä, Heljä

& Vuorelma, Päivi (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus, 30–33.

Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 5.4.2011.

Lamminmäki-Vartia Silja 2010. “Ai, noi muslimithan ei kai saa tehdä enkeleitä” – Uskonto ja uskontokasvatus monikulttuurisen päiväkodin arjessa ja kasvattajien puheessa. Helsingin yliopisto. Teologian tiedekunta. Käytännöllisen teologian laitos. Pro gradu -tutkielma.

Luukkonen, Liisa 1997. Lapsen kehitys. Teoksessa Luukkonen, Liisa (toim.) Nollasta neljääntoista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Jyväskylä: Lasten keskus, 30–49.

Mattila, Sirkka 2008. Uskontokasvatuksen orientaatio. Teoksessa Kangasmaa, Tiina, Petäjä, Heljä & Vuorelma, Päivi (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus, 62–68.

Muranen, Johanna & Pyykkönen Taija 2003. Uskontokasvatus monikulttuurisessa päiväkodissa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustalan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Metsämuuronen, Jari 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Opetushallitus 2010. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Määräykset ja ohjeet 2010:27. PDF-dokumentti. http://www.oph.fi/download/129690_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf. Luettu 10.6.2011.

Petri, Birgitta 1982. Pohditaan yhdessä. Helsinki: Lasten Keskus.

Petäjä, Heljä 2002. Työntekijä kuolemakysymysten äärellä. Teoksessa Saarinen, Seija (toim.) Kaikille tilaa riittää. Päivähoidon uskontokasvatus. Hämeenlinna: Lasten Keskus, 60–66.

Petäjä, Heljä 2008. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Teoksessa Porkka, Jouko (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 121–130.

Saarinen, Seija 2002. Uskontokasvatuksen arkea ja juhlaa. Teoksessa Saarinen, Seija (toim.) Kaikille tilaa riittää. Päivähoidon uskontokasvatus. Hämeenlinna: Lasten Keskus, 10–16.

Salminen, Jaakko 2001. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus historiallis-yhteiskunnallisessa kontekstissa. Teoksessa Salminen, Jaakko (toim.) Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Helsinki: Hakapaino, 1–30.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 5.4.2011.

Talvitie, Katriina 2010. Päivähoidon uskontokasvatus Vähässäkyrössä. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Tamm, Maare 1988. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. Helsinki: Lasten Keskus.

Tirri, Kirsi 2002. Lapsen uskon maailma ja sen kohtaaminen. Teoksessa Kaikille tilaa riittää. Päivähoidon uskontokasvatus. Hämeenlinna: Lasten Keskus, 17–26.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Uskonnonvapauslaki 453/2003. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 5.4.2011

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. STAKES oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Varhaiskasvatussuunnitelma 2008. Mikkelin kaupunki. PDF-dokumentti.
http://www.mikkeli.fi/fi/liitteet/02_palvelut/05_terveys_sosiaalipalvelut/15b_perheneti/vasu_2008_www.pdf. Luettu 18.5.2011.

Wahlström, Riitta 1997. Suvaitsevaisuuteen kasvu – kohti kunnioittamisen taitoa. Teoksessa Luukkonen, Liisa (toim.) Nollasta neljääntoista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Jyväskylä: Lasten keskus, 295–310.

Åsvik, Annika 2002. Uskontoa vai kulttuuria? Uskontokasvatuksen uudet haasteet. Lastentarha 4, 12–14.

**Mikkelin kaupunki
Sosiaali- ja terveystoimi****Päätöspöytäkirja****Sivu 1**

Päivähoidon esimies

18.02.2011

6 §

Noora Sihvola

578 / 429 / 2011

Muut asiat

TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN NOORA SIHVOLALLE

Asia	Mikkelin Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Noora Sihvola anoo tutkimuslupaa opinnäytetyötä varten. Tarkoituksena on tutkia, miten uskontokasvatus toteutuu mikkeliiläisissä päiväkodeissa ja miten uskonnonvapaus ja uskonnollinen monimuotoisuus on huomioitu uskontokasvatusta järjestettäessä. Aineisto kerätään kyselylomakkeiden avulla päivähoiton henkilöstöltä.
Päätöksen peruste	Sosiaali- ja terveystoimen elämäntapaorganisaation toimintasääntö § 3
Päätös	Myönnetään Noora Sihvolalle lupa asiakohdassa mainitun tutkimuksen tekemistä varten edellyttäen, että hän noudattaa ehdotonta salassapitovelvollisuutta kerättävässä aineistossa mahdollisesti esiin tulevien yksilöä ja perhettä koskevien seikkojen suhteen. Lisäksi edellytetään, että yksi kappale tutkimuksesta luovutetaan päivähoiton esimiehen käyttöön.
Allekirjoitus	
Tiedoksi	kunnalliset päiväkodit, päivähoitopalvelut
Muutoksenhaku	Oikaisuvaatimusohje kääntöpuolella

Hei!

Olen syksyllä 2011 valmistuva sosiaalialan opiskelija Mikkelin ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötäni Mikkelin seudun päivähoidon uskontokasvatuksesta ja uskonnollisen monimuotoisuuden vaikutuksista uskontokasvatusta järjestettäessä. Tarkoitukseni on selvittää, miten uskontokasvatus toteutuu käytännössä mikkiläisissä päivähoiton yksiköissä, sekä miten eri uskontokunnat ja vanhempien toivomukset on huomioitu uskontokasvatusta järjestettäessä. Pääsiäinen lähestyy, joten asia tulee jälleen hieman ajankohtaisemmaksi.

Ohessa on lyhyt kyselylomake, johon toivon **vähintään yhden** päiväkotinne lapsiryhmässä työskentelevän henkilön vastaavan. Halutessanne voitte myös kopioida lomakkeen, jolloin useampi työntekijä pääsee vastaamaan. Työntekijän koulutuksella ei ole väliä, mutta luonnollisesti hedelmällisintä vastausten kannalta olisi, mikäli juuri hän työssään toteuttaisi uskontokasvatusta. Ohessa on myös palautuskuori. Kaikki vastaukset annetaan nimettöminä. Palautuskuoret on kooditettu, mutta käsittelen kyselylomakkeet yhdistämättä niitä palautuskuoriin. Toivottavasti arjestanne löytyy aikaa täyttää lomake. Toivon vastaustanne **18.4.2011** mennessä.

Lämmin kiitos jo etukäteen! Vastauksenne ovat minulle erittäin tärkeitä!

Yhteistyöterveisin

NooraSihvola

Mikkelin ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyötä ohjaava opettaja

Virve Jussila

Lehtori, KM, Ito

Mikkelin ammattikorkeakoulu

Patteristonkatu 3, PL 181, FI-50101 MIKKELI

Puh. 0153 556 882

virve.jussila@mamk.fi

Päivähoidon uskontokasvatus – kyselylomake päivähoiton henkilöstölle

1. Onko lapsiryhmässä, jossa pääsääntöisesti työskentelet, muuhun kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia lapsia?

kyllä _____

ei _____

en osaa sanoa _____

Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä: Mitkä muut uskontokunnat ovat edustettuina ryhmässänne?

_____

2. Minkä ikäisiä lapsia on ryhmässä, jossa pääsääntöisesti työskentelet? _____

3. Mihin mielestäsi päivähoiton uskontokasvatuksella pyritään?

_____
_____
_____

4. Kuinka usein uskontokasvatusta toteutetaan lapsiryhmässä käytännössä?

- säännöllisesti (esim. viikottain/kuukausittain)
- tarpeen mukaan (esim. uskonnollisten juhlapyhien lähestyessä)
- satunnaisesti
- ei ollenkaan

5. Millaisissa tilanteissa uskontokasvatusta toteutetaan lapsiryhmässä käytännössä? Voit ympyröidä myös useamman vaihtoehdon.

- yhteisissä uskontokasvatustuokioissa
- yhteisissä aamu- tai päiväpiireissä tai muissa vastaavissa tilanteissa
- spontaanisti esimerkiksi lapsen esittäessä uskonnollisävytteisen kysymyksen
- muulloin, milloin?

_____

6. Mitä menetelmiä uskontokasvatuksessa käytetään? Voit ympyröidä useamman vaihtoehdon.

- askartelu
- laulut, lorut
- leikkien tai draaman kautta
- keskustellen
- ruokarukous
- seurakunnan edustajan järjestämät tuokiot
- muuten, miten?

_____
_____

7. Kerro vapaasti päiväkodissanne käytetyistä uskontokasvatusmenetelmistä.

---

8. Mikäli päiväkodissanne on muiden kuin evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä: Miten päiväkodissanne huomioidaan eri uskontokunnat uskontokasvatusta järjestettäessä?

---

9. Mikäli päiväkodissanne on muiden kuin evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä tai lapsia, joiden vanhemmat eivät halua lapsensa osallistuvan uskontokasvatukseen: Miten päiväkodissanne toimitaan tilanteissa, joissa kaikki lapset eivät voi osallistua uskontokasvatukseen?

---

10. Millaisena koet uskontokasvatuksen toteuttamisen (esim. helppona, haasteellisena)? Perustelethan vastauksesi.

---

11. Mitkä tekijät vaikuttavat omaan tapaan toteuttaa uskontokasvatusta?

---

12. Miten päiväkodissanne huomioidaan vanhempien toiveet uskontokasvatuksen toteuttamisesta kunkin lapsen kohdalla?
